

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Όλα είναι θέμα Παιδείας

ΕΝΙΑΙΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ
Π/ΘΜΙΑΣ & Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ Α'

Αν. Παπανδρέου 37, 15180 Μαρούσι
Πληροφορίες : Αν. Πασχαλίδου
Τηλέφωνο : 210-34.42.238
FAX : 210-34.42.236

ΠΡΟΣ :

1. Διευθύνσεις και Γραφεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης όλης της χώρας
2. Γραφεία Σχολικών Συμβούλων
3. Γενικά Λύκεια όλης της χώρας (μέσω των οικείων Διευθύνσεων και των Γραφείων Δ/θμιας Εκπ/σης)

ΚΟΙΝ:

- ♦ Περιφερειακές Διευθύνσεις Εκπαίδευσης όλης της χώρας
- ♦ Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

ΘΕΜΑ: Οδηγίες για τη διδασκαλία των Μαθημάτων του Γενικού Λυκείου.

Μετά από σχετική εισήγηση του Τμήματος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (πράξη 26/2008) σας αποστέλλουμε τις παρακάτω οδηγίες σχετικά με τη διδασκαλία των Μαθημάτων του Γενικού Λυκείου. Συγκεκριμένα:

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

Στο Λύκειο βασικός σκοπός του μαθήματος των Θρησκευτικών είναι η γνωριμία με τα βασικότερα θέματα της ορθόδοξης πίστης μέσα από τη λειτουργική παράδοση της Εκκλησίας, η κριτική και αντικειμενική ενημέρωση για θέματα παραθρησκευτικών φαινομένων ή εξωχριστιανικών λατρειών. Ακόμη, επιδιώκεται η γνωριμία με τη θρησκεία ως πανανθρώπινο φαινόμενο, ο συστηματικός τρόπος παρουσίασης του Χριστιανισμού και ιδιαίτερα της Ορθοδοξίας, η ενημέρωση για την κριτική, αμφισβήτηση και άρνηση της χριστιανικής πίστης καθώς και η γνωριμία με τα κυριότερα θρησκευόμενα του κόσμου. Τέλος, μια σειρά από θέματα χριστιανικής ηθικής με επίκεντρο την ελευθερία, ευθύνη και ακεραιότητα του ανθρώπινου προσώπου και με κριτικές αναφορές στα

Να διατηρηθεί μέχρι .....

Βαθμός Ασφαλείας .....

Μαρούσι 24-9-08
Αριθ. Πρωτ. 1222439 /Γ2
Βαθ. Προτερ.

σύγχρονα προβλήματα του ανθρώπου και της κοινωνίας ολοκληρώνουν τη διδασκαλία του θρησκευτικού μαθήματος στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Τα Αναλυτικά Προγράμματα καθώς και τα βιβλία του Λυκείου είναι ήδη αρκετά παλαιά. Το βιβλίο της Α΄ τάξης Λυκείου παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσχέρειες· προϋποθέτοντας ότι η λειτουργική ζωή είναι γνώριμη στους μαθητές, επιχειρεί μια ανάλυση της μυστηριακής θεολογίας ενίοτε με ένα σχολαστικό τρόπο. Θα ήταν ίσως προτιμότερη μια μικρή θεολογική ανάλυση της ευχαριστιακής πράξης και εμπειρίας της Εκκλησίας – στα πρότυπα του π. Αλεξάνδρου Σμέμαν και του μητροπολίτη Περγάμου Ιωάννη Ζηζιούλα – και της σύνδεσής της με τα προβλήματα του σύγχρονου ανθρώπου. Το βιβλίο της Β΄ Λυκείου, το οποίο γράφτηκε σε πολύ σύντομο διάστημα, για να εξυπηρετήσει τη μεταρρύθμιση του 1997, συνεχίζει να διδάσκεται μέχρι σήμερα, παρά τις θεολογικές και παιδαγωγικές του ατέλειες. Τέλος, το βιβλίο της Γ΄ Λυκείου, περιορίζει τα θέματα ηθικής σ΄ αυτή την τάξη.

Είναι ανάγκη, ωστόσο, να ξεπεράσουμε την επίδραση που άσκησε η θεολογία των κλάδων στα διδακτικά βιβλία του μαθήματος και ειδικά για το Λύκειο, να προβούμε μελλοντικά σε ριζικές αλλαγές στο αναλυτικό πρόγραμμα. Σε μια νέα προσέγγιση, το αναλυτικό πρόγραμμα του Λυκείου, αντί να περιλαμβάνει πολλές και διάφορες διδακτικές ενότητες και να διακρίνεται θεματικά με στεγανό τρόπο από τάξη σε τάξη, είναι δυνατό να ενσωματώνει πολυπρισματικά στοιχεία και να κινείται γύρω από ορισμένους θεμελιώδεις θεματικούς άξονες, όπως Θεός, κόσμος, άνθρωπος, κοινωνία, πολιτισμός.

Ειδικά για το Λύκειο το μάθημα οφείλει:

- να ανοίγει στους μαθητές το παράθυρο της γνώσης, πληροφόρησης και εμπάθυνσης στο περιεχόμενο της χριστιανικής παράδοσης και στην εμπειρία της συνάντησής αυτής της παράδοσης με τον πολιτισμό γενικότερα.
- να καλεί τους νέους σε διαλεκτική προσέγγισή της, προσφέροντάς τους την απαραίτητη πληροφόρηση για τα θρησκευόμενα και τις διάφορες φιλοσοφικές αντιλήψεις, ώστε ελεύθερα να αποφασίσουν αν τους αφορά τελικά η βίωση της αλήθειας που κομίζει η ορθόδοξη χριστιανική παράδοση.
- να μην αγνοεί ότι τα Θρησκευτικά είναι μάθημα γνώσης και όχι κατήχησης και προσηλυτισμού.
- να σέβεται την προσωπικότητα του μαθητή, τις έντονες σ΄ αυτή την ηλικία φιλοσοφικές, υπαρξιακές και θρησκευτικές αναζητήσεις, καθώς και τους οραματισμούς του, θέτοντας ως κεντρική του προϋπόθεση την ελεύθερη ανταπόκριση στην ευαγγελική κλήση.
- να προσεγγίζει τα θέματα που σχετίζονται με την πίστη, τη θρησκεία, το Θεό και την ηθική, λαμβάνοντας υπόψη το νοητικό και μαθησιακό επίπεδο των μαθητών, τις έντονες υπαρξιακές τους αναζητήσεις, τις αυξημένες ευαισθησίες και συναισθηματικές μεταπτώσεις της ηλικίας τους, τα προβλήματα και τις ανάγκες τους (εκρηκτικότητα σεξουαλικής αφύπνισης, προβλήματα στις κοινωνικές και διαφυλικές σχέσεις, αγωνία επαγγελματικής αποκατάστασης κ.ά.).

Γενικοί σκοποί του μαθήματος στο Λύκειο

1. Να αποκτήσουν οι μαθητές επαρκή γνώση του περιεχομένου της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης.

2. Να εμβαθύνουν αναλύοντας την εμπειρία από την ιστορική συνάντηση αυτής της παράδοσης με τον πολιτισμό γενικότερα.

3. Να προσεγγίσουν διαλεκτικά άλλα θρησκευόμενα και φιλοσοφικές αντιλήψεις, αποκτώντας τη δυνατότητα της ελεύθερης επιλογής, σε σχέση με τη βίωση της αλήθειας, όπως την εννοεί η ορθόδοξη παράδοση.

4. Να κατανοήσουν, επομένως, ότι το μάθημα των θρησκευτικών στο σχολείο είναι μάθημα γνώσης, που ενθαρρύνει τον ελεύθερο διάλογο και όχι μάθημα κατήχησης που αποβλέπει στον προσηλυτισμό.

5. Πρέπει να θεωρείται δεδομένος ο σεβασμός της προσωπικότητας του μαθητή καθώς και η ιδιαιτερότητα της ηλικίας του, που σχετίζεται με τις έντονες και αγωνιώδεις υπαρξιακές, φιλοσοφικές και θρησκευτικές του αναζητήσεις, αφού και αυτή η ευαγγελική κλήση θέτει ως κεντρική προϋπόθεση για την αποδοχή της την ελεύθερη στάση και διάθεση του ανθρώπου.

6. Τα θέματα που σχετίζονται με την πίστη, τη θρησκεία, το Θεό και την ηθική, να προσεγγίζονται με τέτοιο τρόπο, ώστε να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη τόσο το νοητικό επίπεδο των μαθητών όσο και οι αυξημένες ευαισθησίες και συναισθηματικές μεταπτώσεις της κρίσιμης ηλικίας τους, τα υπαρξιακά τους προβλήματα και οι ανάγκες τους (εκρηκτικότητα σεξουαλικής αφύπνισης, κοινωνικές και διαφυλικές σχέσεις, αβεβαιότητα για την μελλοντική επαγγελματική αποκατάσταση, αποδοχή-αναγνώριση και καταξίωση από το κοινωνικό σύνολο).

7. Η όποια ακολουθούμενη διδακτική μέθοδος για την επιτυχή υλοποίηση των σκοπών του μαθήματος δεν μπορεί παρά να έχει αφενός χριστοκεντρικό χαρακτήρα, αφού και εδώ το πρόσωπο και το έργο του Ιησού Χριστού στην ανθρώπινη ιστορία αποτελεί το κέντρο του περιεχομένου του, αφετέρου δε μαθητοκεντρικό χαρακτήρα, προσαρμοσμένη δηλαδή στην ηλικία των μαθητών, στις μαθησιακές τους δυνατότητες, τις όποιες άλλες ιδιαιτερότητές τους και τις γενικές και ειδικές ανάγκες τους.

Οι σκοποί του μαθήματος «Ορθόδοξη Πίστη και Λατρεία» στην Α΄ τάξη του Λυκείου:

1. Η διδασκαλία βασικών κεφαλαίων της ορθόδοξης πίστης όπως αυτά προβάλλονται στους πιστούς μέσω των χριστιανικών εορτών.

2. Η συνειδητοποίηση του γεγονότος, ότι στην ορθόδοξη λατρεία ανακεφαλαιώνεται η πίστη και διδάσκεται μάλιστα με σαφήνεια και παραστατικότητα.

3. Η κατανόηση εκ μέρους των μαθητών κεντρικών θεολογικών αληθειών, που εκφράζονται μέσω των μεγάλων Δεσποτικών και Θεομητορικών εορτών της Εκκλησίας.

4. Η επαφή και γνωριμία με τα μυστήρια της Εκκλησίας καθώς και η ανάλογη εμβάθυνση σ' αυτά, με την υπογράμμιση του θεόδοτου χαρακτήρα τους.

5. Η κατανόηση εκ μέρους των μαθητών της θέσης τους ως λαϊκών μελών της Εκκλησίας, οργανικά ενταγμένων σ' αυτήν και η εξοικείωσή τους με τη χρήση γενικών λειτουργικών όρων και εννοιών.

6. Ο υγιής και δημιουργικός προβληματισμός τους πάνω σε καίρια ζητήματα, που αφορούν στη λατρεία της Εκκλησίας και έχουν σχέση με τη δική τους ενεργό συμμετοχή στα λατρευτικά δρώμενα.

7. Η πληροφόρηση και ενημέρωσή τους για το ρόλο και τους σκοπούς διαφόρων παραθρησκευτικών οργανώσεων καθώς και για τις προσηλυτιστικές τους μεθόδους, κεντρικός άξονας των οποίων είναι η «προβολή» με διάφορα μέσα των τελετουργιών τους και η πρόσκληση συμμετοχής σ' αυτές.

Γενικές μεθοδολογικές οδηγίες και παρατηρήσεις:

Με βάση το ιδιαίτερο περιεχόμενο των παραπάνω επιλεγμένων ενοτήτων και λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου σχολείου και του διατιθέμενου χρόνου διδασκαλίας, είναι ανάγκη:

1. Η όποια διδακτική μέθοδος πρέπει να αποβλέπει στη μετάδοση του ουσιώδους με τρόπο ακριβή, λιτό και περιεκτικό, χωρίς πλατειασμούς και επιμονή σε λεπτομέρειες.

2. Τα συνοδευτικά-θεολογικού και λειτουργικού περιεχομένου-κείμενα, λειτουργούν ως αφορμή ή εφαρμογή της διδασκαλίας και λόγω των ιδιαιτεροτήτων της τάξης ίσως είναι καλύτερα να αξιοποιούνται μόνο από τη μετάφρασή τους.

3. Κάποια από τα προτεινόμενα στο βιβλίο «Θέματα για συζήτηση» στο τέλος κάθε ενότητας παρουσιάζουν ενδιαφέρον και μπορούν να χρησιμοποιηθούν και ως αφορμή έναρξης της διδασκαλίας, καλώντας μάλιστα σε αυτενέργεια τους μαθητές.

4. Η αξιοποίηση των εικόνων-φωτογραφιών του βιβλίου είναι δυνατόν να λειτουργήσει όχι μόνο συμπληρωματικά αλλά και με τρόπο καίρια λειτουργικό κατά τη διάρκεια της διδακτικής πράξης, εφόσον επισημανθεί εκ των προτέρων η ιδιαίτερη θέση και αξία τους. Κατά την παρουσίαση του θέματος (π.χ. η θεολογική «ανάγνωση» της εικόνας της Γεννήσεως του Χριστού) η ενεργός συμμετοχή των μαθητών μέσα στην τάξη μπορεί κάλλιστα και σε μεγάλο βαθμό να αντικαταστήσει την τυπική προφορική παράδοση/διδασκαλία των θεολογικών πτυχών του γεγονότος.

5. Κατά τη διαδικασία παρουσίασης του κεντρικού θέματος των διαφόρων ενοτήτων κρίνεται σκόπιμη η πλήρης ανάλυση-με αφετηρία την ετυμολογία- βασικών και συχνά χρησιμοποιούμενων όρων και εννοιών που αφορούν στη λατρεία της Εκκλησίας (π.χ. Εκκλησία, Λατρεία, Λειτουργία, Μυστήριο, Κοινωνία, Θεία Οικονομία, Θεοφάνια, Θαύμα, Ανάσταση, Ευχαριστία, Μετάνοια, κλήρος και λαός κλπ). Ο βαθμός εξοικείωσης των μαθητών μαζί τους με την ανεύρεση σύγχρονων συνώνυμων και συναφών ως προς το περιεχόμενο και την χρήση εννοιών, συνδεδεμένων με την καθημερινότητα.

Οι σκοποί του μαθήματος «Χριστιανισμός και Θρησκευόμενα» στη Β΄ τάξη του Λυκείου είναι οι μαθητές:

1. Να γνωρίσουν υπεύθυνα και από κάθε δυνατή πλευρά τη θρησκεία ως πανανθρώπινο φαινόμενο.

2. Να μελετήσουν κατά τρόπο συστηματικό, τα καίρια και ουσιώδη στοιχεία του Χριστιανισμού, ιδιαίτερα της Ορθοδοξίας.
3. Να τους δοθεί η ευκαιρία να ενημερωθούν για την κριτική, την αμφισβήτηση ή και την άρνηση της χριστιανικής πίστης.
4. Τέλος, να πληροφορηθούν έγκυρα για τα κυριότερα μη χριστιανικά Θρησκευόμενα.

Γενικές αρχές

1. Στο πρώτο μέρος του βιβλίου παρουσιάζονται θέματα που αναφέρονται σε βασικά σημεία της χριστιανικής διδασκαλίας για το Θεό, τον κόσμο, τον άνθρωπο και τη ζωή. Στα εισαγωγικά μαθήματα γίνεται αναφορά στα μεγάλα ζητήματα της ζωής και ιδιαίτερα στο περί Θεού ερώτημα, για να ακολουθήσει η παρουσίαση του πανανθρώπινου φαινομένου της θρησκείας. Βασικά θέματα που αναλύονται στο πρώτο μέρος είναι η περί Θεού χριστιανική διδασκαλία, ο λόγος για την ενανθρώπιση του Θεού και Λόγου, η διδασκαλία για το Άγιο Πνεύμα, για τη δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου, για το πρόβλημα και την ύπαρξη του κακού, για τη βασιλεία του Θεού. Τα υπόλοιπα θέματα αναφέρονται στην Ορθοδοξία, στην Παράδοση, στην ορθόδοξη άσκηση, στο δυναμικό και απελευθερωτικό χαρακτήρα του Χριστιανισμού, στη δικαιοσύνη του κόσμου σε σχέση με τη δικαιοσύνη της Εκκλησίας. Αρκετές διδακτικές ενότητες αναφέρονται σε πρακτικά θέματα που σχετίζονται με τη χριστιανική κοινότητα μέσα σ' έναν πλουραλιστικό κόσμο. Τέτοια ζητήματα είναι ο συνάνθρωπος ως αδελφός, το χριστιανικό ήθος, η χριστιανική θεώρηση του κράτους και της πολιτικής, ο φανατισμός και η ανεξιθρησκία κ. ά. Αξιόλογα και ενδιαφέροντα είναι και τα θέματα που παρουσιάζονται στις επόμενες διδακτικές ενότητες, γιατί αναφέρονται στην κριτική του Χριστιανισμού, στο φαινόμενο της αθεΐας, στις σχέσεις πίστης και επιστήμης, Ελληνισμού και Χριστιανισμού, Χριστιανισμού και πολιτισμού.
2. Είναι προφανές ότι το πρώτο μέρος περιλαμβάνει μια ποικιλία θεμάτων που σχετίζονται με το ουσιαστικό περιεχόμενο της χριστιανικής πίστης. Τα θέματα είναι πολύ ενδιαφέροντα και απευθύνονται στο μαθητή της Β΄ Λυκείου στοχεύοντας: α) στην προσέγγιση του περιεχομένου της χριστιανικής εμπειρίας και παράδοσης για τα μεγάλα θέματα όπως η θεολογία, η κοσμολογία και η ανθρωπολογία και β) στην προσέγγιση βασικών θεμάτων, τα οποία σχετίζονται με την ύπαρξη του χριστιανού αλλά και κάθε ανθρώπου στην εποχή μας.
3. Θεωρήθηκε αναγκαίο να προηγηθεί μια συστηματική και κριτική παρουσίαση της χριστιανικής πίστης και παράδοσης και μάλιστα μέσα από τη συνάντησή της με τις ιδέες της νεωτερικότητας και κατόπιν να ακολουθήσει το δεύτερο μέρος που περιλαμβάνει την παρουσίαση των κυριότερων θρησκευμάτων του κόσμου.
4. Το δεύτερο τμήμα του βιβλίου περιλαμβάνει τα κυριότερα σύγχρονα θρησκευόμενα σε πλανητικό επίπεδο και την αρχαία ελληνική θρησκεία. Η παρουσία και διδασκαλία της διδακτικής αυτής ενότητας κρίνεται επιβεβλημένη, καθόσον στις μέρες μας εμφανίζεται έντονα μια παλιννόστηση της αρχαιοελληνικής θρησκείας κάτω από ποικίλες και ενίοτε παράξενες ιδεολογικές προσεγγίσεις. Ακόμη, είναι ανάγκη να επισημάνουμε και να υπογραμμίσουμε ότι η παρουσίαση των διαφόρων θρησκευμάτων πρέπει να γίνεται με γνώση και υπευθυνότητα και όσο το δυνατόν ολοκληρωμένα με απαραίτητες προϋποθέσεις την ελευθερία, την αντικειμενικότητα και το σεβασμό

της θρησκευτικής ετερότητας. Επομένως, ενδείκνυται η συμπαράθεση, η σύγκριση, ο διάλογος και ο συσχετισμός τους με το Χριστιανισμό όχι, όμως, και η αντιπαράθεσή τους. Στο νέο περιβάλλον του πλουραλισμού, η χριστιανική θεολογία καλείται να διαλεχθεί δημιουργικά με την πολιτιστική και θρησκευτική ποικιλομορφία του σύγχρονου κόσμου. Οφείλει να επανεύρει την αληθινή οικουμενικότητα και ανεκτικότητά της, για να προσπεράσει τη μισαλλοδοξία και το φανατισμό. Ο φανατικός είναι εκείνος που σφιχταγκαλιάζει την αλήθεια τόσο πολύ, ώστε τελικά την πνίγει. Η αλήθεια, λοιπόν, δεν είναι ανάγκη να εκλαμβάνεται ως δογματισμός και αποκλειστικότητα αλλά ως ερμηνευτική πρόταση και δυνατότητα να προσέλθει σε διάλογο και σχέση με τον άλλον. Η ορθόδοξη θεολογία οφείλει να πραγματοποιήσει ένα δημιουργικό άνοιγμα προς τον πολυπολιτισμικό κόσμο μας, προσλαμβάνοντας τα προβλήματα και τους προβληματισμούς του. Χρειάζεται μια νέα προσέγγιση των σημερινών κοινωνικών και πολιτιστικών πραγματικοτήτων, μέσα από μια θεολογία της ετερότητας, που δε θα έχει ωστόσο τίποτε κοινό με το πνεύμα του συγκρητισμού. Είναι όντως ανάγκη στις μέρες μας η Ορθοδοξία να προχωρήσει πιο πέρα και από την νεωτερικότητα και να αποδεχθεί τον πλουραλισμό και την ετερότητα των άλλων κατά τέτοιο τρόπο ώστε ταυτόχρονα να μην υποτιμά, συμβιβάζει, πολύ δε περισσότερο εγκαταλείπει την ορθόδοξη αυτοσυνειδησία και ετερότητα. Στοιχεία μιας τέτοιας θεολογίας της πολυπολιτισμικότητας ως αλληλοσεβασμός, αποδοχή και ειρηνική συνύπαρξη με τη θρησκευτική ή όποια άλλη ετερότητα, είναι διάσπαρτα μέσα στη Βίβλο και τα πατερικά κείμενα. Απαιτείται σαφώς μία άλλη νοοτροπία και ένας άλλος προσανατολισμός για την αναγνώρισή τους. Τα Θρησκευάματα είναι δυνατό να αποτελέσουν αντικείμενο ομαδοσυνεργατικής μάθησης, συνθετικής εργασίας και σχεδίων εργασίας με τη μέθοδο projects από την πλευρά των μαθητών. Η διαθεματική και διαθρησκειακή προσέγγιση μπορεί να αποβεί χρήσιμη στο πλαίσιο μιας σφαιρικής, ανοικτής και διαλογικής συνάντησης των πολιτισμών και των θρησκειών στο σύγχρονο και παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Ο διδάσκων εμπνέει, καθοδηγεί, συντονίζει και υποβοηθεί τους μαθητές στις παραπάνω μεθόδους μάθησης με τη χρήση κατάλληλου εποπτικού υλικού (λογισμικά, ντοκιμαντέρ, ταινίες, εικόνες κ.ά.) και σχετική βιβλιογραφία.

Αρκετές ερωτήσεις του διδακτικού βιβλίου προσφέρονται για την επεξεργασία του μαθήματος ή για την εξέτασή του στην τάξη, ενώ άλλες είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν για τις ωριαίες γραπτές εξετάσεις. Εξάπαντος, ο διδάσκων που γνωρίζει τα προβλήματα και τις δυνατότητες κάθε σχολικής τάξης είναι δυνατό να αναδιατάσσει και να προσαρμόζει τη μέθοδο της διδασκαλίας του στις πραγματικές συνθήκες και ανάγκες. Η όποια προφορική αξιολόγηση των μαθητών εξυπακούεται ότι πρέπει να συνδέεται οργανικά με τη διδασκαλία και επιπλέον να έχει χαρακτήρα ευρύτερου διαλόγου και όχι μιας «στενής και αποστειρωμένης» εξέτασης λεπτομερειακών γνωστικών στοιχείων.

Ειδικότερα:

Τα εισαγωγικά θέματα έχουν σκοπό οι μαθητές:

- Να συζητήσουν εισαγωγικά για τα μεγάλα προβλήματα και ερωτήματα στη ζωή του ανθρώπου και του κόσμου

- Να κάνουν μια πρώτη τοποθέτηση απέναντι στα πιο κρίσιμα ερωτήματα
- Να συσχετίσουν τα υπαρξιακά αυτά ζητήματα με τη ζωή τους και να αναζητήσουν και εντοπίσουν την απάντηση της εκκλησιαστικής εμπειρίας

Στο πρώτο κεφάλαιο για το Χριστιανισμό ο σκοπός είναι οι μαθητές:

- Να μελετήσουν με τρόπο συστηματικό τα καίρια και ουσιώδη του Χριστιανισμού, ιδιαίτερα της Ορθοδοξίας
- Να εμβαθύνουν στο δυναμικό, απελευθερωτικό και μεταμορφωτικό χαρακτήρα της Ορθόδοξης Εκκλησίας
- Να ενημερωθούν για την κριτική, την αμφισβήτηση ή και την άρνηση της χριστιανικής πίστης και να μάθουν πώς αυτές αντιμετωπίζονται με αντικειμενικότητα, τιμιότητα και πνεύμα αυτοκριτικής
- Να αποκτήσουν, τέλος, μια κατά το δυνατό σφαιρική εικόνα για την αξία και την προσφορά του Χριστιανισμού και – επαρκώς ενημερωμένοι, ελεύθερα και ενσυνείδητα – να πάρουν απέναντί του, αν το θελήσουν, υπεύθυνη προσωπική θέση.

Στο δεύτερο κεφάλαιο για τα κυριότερα Θρησκευόμενα ο σκοπός είναι:

- να πληροφορηθούν οι μαθητές έγκυρα για τα κυριότερα μη χριστιανικά Θρησκευόμενα,
- να τα συγκρίνουν στοιχειωδώς με τον Χριστιανισμό,
- να επισημάνουν σ' αυτά θέσεις, αναζητήσεις και απαντήσεις ζωής,
- να εκτιμήσουν μέσα από την ποικιλία της θρησκευτικής ετερότητας το διάλογο των πολιτισμών και τις ιδιαιτερότητες αλλά και τις δυνατότητες κάθε θρησκευτικής παράδοσης στο σύγχρονο κόσμο και, τέλος,
- να μάθουν έμπρακτα να σέβονται τις θρησκευτικές δοξασίες και πολιτιστικές εκφράσεις των άλλων.

Οι σκοποί της διδασκαλίας του μαθήματος «Θέματα Χριστιανικής Ηθικής» στην Γ΄ τάξη Λυκείου είναι οι μαθητές:

1. Να γνωρίσουν την ηθική διάσταση της ανθρώπινης ζωής
2. Να προσεγγίσουν το ορθόδοξο ήθος ως εκκλησιαστική εμπειρία και όχι ως συστηματική και αφηρημένη ανάλυση νομικών κανόνων Ηθικής και δεοντολογίας.
3. Να προσεγγίσουν το ορθόδοξο ήθος ως ζωή ανάκτησης της ελευθερίας, της ακεραιότητας του προσώπου, ζωή επανεύρεσης της αληθινής ταυτότητας του ανθρώπου.
4. Να κατανοήσουν τη χριστιανική ηθική ως αποκατάσταση της σχέσης μεταξύ Θεού και ανθρώπου, μεταξύ των ανθρώπων και μεταξύ του ανθρώπου και του φυσικού του περιβάλλοντος.
5. Να αντιληφθούν ότι η χριστιανική ηθική δε βιώνεται ως παραίτηση από τα δεινά του κόσμου ή ως φυγή στην απραξία, αλλά ως συμμετοχή σε κάθε καλό αγώνα για ελευθερία, αξιοπρέπεια, παιδεία, ειρήνη, δικαιοσύνη και συναδέλφωση των λαών.
6. Να κατανοήσουν ότι η ποιότητα και η δυναμική του ορθόδοξου χριστιανικού ήθους στοχεύει στην αλήθεια, ελευθερία, ακεραιότητα, κοινωνικότητα και δημιουργικότητα του ανθρώπου.

Οι στόχοι αυτοί μπορούν να επιτευχθούν όταν οι μαθητές ευαισθητοποιούνται μπροστά στα σύγχρονα προβλήματα και με υπεύθυνο κριτικό φρόνημα αναλαμβάνουν ελεύθερα και έμπρακτα τις ευθύνες τους στη ζωή, προσβλέποντας και συμβάλλοντας στη δημιουργία ενός καλύτερου κόσμου.

Στο βιβλίο αυτό τονίζεται ότι ο Χριστιανισμός δεν αποτελεί ένα αφηρημένο ή νομικιστικό σύστημα ηθικής, αλλά τρόπο ζωής, υπαρξιακή στάση απέναντι στα ποικίλα ζητήματα και προβλήματα. Αυτός ο τρόπος ζωής και η στάση προκύπτουν από την εκκλησιαστική πίστη και εμπειρία. Συνεπώς, θα ήταν ολέθριο αν η «χριστιανική ηθική» κατανοηθεί ηθικιστικά, ερήμην της θεολογίας και εμπειρίας της Εκκλησίας.

Κατά κύριο λόγο, ο διδάσκων καθηγητής θα πρέπει να δώσει ιδιαίτερο βάρος στην προσπάθεια να απεγκλωβίσει τους μαθητές από τη διάχυτη αντίληψη ότι η χριστιανική ηθική σημαίνει έναν κατάλογο απαγορευμένων ή επιτρεπομένων πράξεων ή ότι αποτελεί έναν άχρωμο ουμανισμό. Η προσπάθεια αυτή χρειάζεται να καταβάλεται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και να λειτουργεί ως βασικό πρίσμα εξέτασης του ιδιαίτερου θέματος κάθε διδακτικής ενότητας. Ιδιαίτερη προσοχή προς τούτο χρειάζεται σε εκείνες τις διδακτικές ενότητες που, από τη φύση του θέματός τους ή λόγω του αναλυτικού προγράμματος, υπάρχει ο κίνδυνος να ολισθήσουν σε γενικολογίες ή συναισθηματισμούς, παρόμοιους με αυτούς που συναντάμε σε εκθέσεις ιδεών (π.χ. στις διδακτικές ενότητες για τον πόλεμο, τα ναρκωτικά, τις οικολογικές καταστροφές κ.λ.π.). Σε κάθε περίπτωση, ο διδάσκων καλείται να έχει εκ των προτέρων εντοπίσει το βασικό θεολογικό άξονα (ή τους θεολογικούς άξονες) της κάθε διδακτικής ενότητας και πάνω σε αυτόν να υφάνει τη συζήτηση και τη διαπραγμάτευση του θέματος.

Το βιβλίο δεν είναι ασφαλώς μία πλήρης παρουσίαση της χριστιανικής ηθικής αλλά μία αντιπροσωπευτική επιλογή θεμάτων, μέσα από τα οποία αναδεικνύονται, όμως, τα κριτήρια και η ελευθερία του ορθόδοξου ήθους της Εκκλησίας. Σε καμία περίπτωση ο τρόπος της διδασκαλίας δεν πρέπει να είναι αξιωματικός και ηθοπλαστικός, κατηχητικός και δεοντολογικός. Δεν επιζητούμε να επιβάλουμε χριστιανικές «αρχές» στον άλλον, ούτε να του στερήσουμε τη διαφορετική άποψή του, ούτε να αποφύγουμε την κριτική και την αυτοκριτική. Αυτό που θα προσπαθήσουμε να κάνουμε, είναι να δείξουμε τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζεται και βιώνεται το ήθος της ελευθερίας στην Εκκλησία, ώστε ο μαθητής να μπορεί να αποφασίζει ελεύθερα και προσωπικά, έχοντας επίγνωση τι αποδέχεται και τι απορρίπτει. Ο διδάσκων οφείλει κάθε φορά να επιχειρεί ένα είδος διαλόγου με τις διάφορες ιδέες και συμπεριφορές που υπάρχουν σήμερα για τα μεγάλα ζητήματα της ηθικής στο σύγχρονο κόσμο, πάντοτε με ανοικτούς ορίζοντες αλλά και σεβασμό προς κάθε άλλη θρησκευτική ή ιδεολογική ετερότητα.

Η αξιολόγηση στο Λύκειο

Στο θέμα αυτό ας είμαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί. Επισημαίνεται ότι η αξιολόγηση είναι ανάγκη να μετατοπιστεί από τη μονοσήμαντη και παραδοσιακή αξιολόγηση των γνωστικών στοιχείων στην αξιολόγηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών και προς την κατεύθυνση της ενεργούς μαθήσεως, όπως η προσπάθεια, η συμμετοχή, η δημιουργικότητα, η κριτική σκέψη και η εν γένει

συμπεριφορά του μαθητή. Οι συνθετικές και οι διαθεματικές δραστηριότητες /εργασίες θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στη διαμόρφωση της προφορικής βαθμολογίας του μαθητή.

Εξάλλου, οι απαιτήσεις του καθηγητή στη διάρκεια της εξέτασης πρέπει να είναι συμβατές με τις δυνατότητες των μαθητών του συγκεκριμένου σχολείου. Η εξέταση του μαθήματος πρέπει να σχετίζεται οργανικά και να είναι συμβατή με τον τρόπο επεξεργασίας του μέσα στην τάξη κατά τη διάρκεια της παράδοσης. Ας μην ξεχνάμε πως όταν η τελευταία συντελείται με την ουσιαστική συνεργασία και συμμετοχή των μαθητών, τότε αποτελεί και αυτή πεδίο αξιολόγησης. Γενικά, πάντως, ο μαθητής είναι υποχρεωμένος στοιχειωδώς να κατέχει τον ορθό τρόπο προσέγγισης βασικών εννοιών και όρων, να αναγνωρίζει και να αναπτύσσει με επάρκεια τη σημασία και το περιεχόμενό τους, αποφεύγοντας φυσικά τη στείρα απομνημόνευση ανούσιων λεπτομερειών. Ο καθηγητής διαδραματίζει και εδώ έναν ιδιαίτερο ρόλο, αφού έχει την κύρια ευθύνη στη μαθησιακή διαδικασία, υποδεικνύοντας τον τρόπο και τη μέθοδο πρόσληψης και οικείωσης της αναγκαίας και χρήσιμης γνώσης από τους μαθητές.

Η σωστή και άνετη απάντηση των μαθητών στις ερωτήσεις ελέγχου των γνώσεών τους κατά τη διαδικασία αξιολόγησης, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ακριβή και σωστή διατύπωση των ερωτήσεων εκ μέρους του καθηγητή. Σ' αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί, πως σημαντικό έως καθοριστικό ρόλο παίζει η χρησιμοποίηση των κατάλληλων ρημάτων. Το ρήμα π.χ. «γνωρίζω» στη συνήθη και συχνή διατύπωση «τι γνωρίζετε...» είναι μάλλον εντελώς ακατάλληλο. Τα κατάλληλα –κατά κατηγορία ερωτήσεων-ρήματα, που πρέπει να χρησιμοποιούνται για τη σαφή διατύπωσή τους είναι:

- α) για ερωτήσεις γνώσης: περιγράφω, ορίζω, διατυπώνω
- β) για ερωτήσεις κατανόησης: εκφράζω, διακρίνω, ερμηνεύω
- γ) για ερωτήσεις εφαρμογής: εκτελώ, εφαρμόζω, τροποποιώ
- δ) για ερωτήσεις ανάλυσης: διακρίνω, ταξινομώ, διαιρώ
- ε) για ερωτήσεις σύνθεσης: συνθέτω, σχεδιάζω, συνδυάζω
- στ) για ερωτήσεις αξιολόγησης: εκτιμώ, συγκρίνω, αποφασίζω.

Τέλος, η αξιολόγηση των μαθητών τόσο στα ωριαία διαγωνίσματα όσο και στις προαγωγικές εξετάσεις της Α', Β' και Γ' τάξης του Λυκείου για το μάθημα των Θρησκευτικών θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει α) ερωτήσεις ανάπτυξης και ερωτήσεις σύντομης ανάπτυξης και β) ερωτήσεις κλειστού ή αντικειμενικού τύπου, δηλαδή, ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής, ερωτήσεις διάταξης, ερωτήσεις αντιστοίχισης ή σύζευξης, ερωτήσεις συμπλήρωσης κενού, ερωτήσεις του τύπου «σωστό-λάθος» κ.λ.π.

Ο προγραμματισμός της διδακτέας ύλης στο Λύκειο

Στο Λύκειο ο προγραμματισμός της διδακτέας ύλης ανήκει στην παιδαγωγική ευχέρεια του διδάσκοντος καθηγητή σε συνεργασία με το Σχολικό του Σύμβουλο. Ωστόσο, είναι χρήσιμο για το σκοπό αυτό να λαμβάνονται υπόψη οι παιδαγωγικές και άλλες ανάγκες ή ιδιαιτερότητες κάθε συγκεκριμένης τάξης και κάθε συγκεκριμένου σχολείου. Όπου απαιτείται, είναι δυνατό ορισμένες

διδασκτικές ενότητες, λόγω σημασίας και βαρύτητας, να διδάσκονται επί δύο ώρες και κάποιες άλλες να παραλείπονται ή να εξετάζονται περιληπτικά.

«ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ»
ΚΑΙ
«ΛΑΤΙΝΙΚΑ»
ΤΩΝ ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ

Κατόπιν του υπ' αριθμ. Γ2/102281/30-7-2008 εγγράφου του ΥΠΕΠΘ σχετικά με τη διδακτέα ύλη των μαθημάτων, επισημαίνουμε ότι η προβλεπόμενη διδακτέα ύλη των μαθημάτων «Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία» και «Λατινικά» (Θεωρητική Κατεύθυνση Β', Γ' Ημερήσιου Λυκείου και Γ', Δ' Εσπερινού Λυκείου) αναφέρεται λεπτομερώς στις «Οδηγίες διδασκαλίας των φιλολογικών μαθημάτων Λυκείου» που εκδίδει το ΥΠΕΠΘ/Π.Ι. Προς διευκόλυνση, ωστόσο, των διδασκόντων δίδονται παρακάτω συνοπτικά το ωρολόγιο πρόγραμμα και οι οδηγίες διδασκαλίας των ανωτέρω μαθημάτων για το σχ. έτος 2008-2009.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΥΛΗ ΣΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΚΑΤΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2008-2009

Α' ΤΑΞΗ

Ι. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ (Μάθημα Γενικής Παιδείας)

1. ΩΡΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΜΑΘΗΜΑ	ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΛΥΚΕΙΑ		ΕΣΠΕΡΙΝΑ ΛΥΚΕΙΑ	
	ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΩΡΕΣ	ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΩΡΕΣ
I. Γλωσ. Διδασκαλία	Σεπτ.- Μάιος	2	Σεπτ.-Μάιος	1
II. Αρχ. Ελλ. Γραμμ.	Σεπτ.-Μάιος	4	Σεπτ.-Μάιος	2
A. Ξενοφών 1. Ελληνικά ή 2. Αγησίλαος	Σεπτ.-20 Ιαν.	4	Σεπτ.-Μάιος	2
B. Θουκυδίδης 1. Βιβλία Α' Ζ', Η' ή 2. Βιβλία Γ', Ζ', Η'	21 Ιαν.-Μάιος	4	-	-

Σημειώσεις:

1. Οι διδάσκοντες ακολουθούν την πρώτη ή τη δεύτερη επιλογή ελεύθερα, με τον περιορισμό ότι η επιλογή θα είναι η ίδια για όλα τα τμήματα της τάξης του ίδιου σχολείου.

2. Για τη διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας θα χρησιμοποιηθεί το **Εγχειρίδιο Γλωσσικής Διδασκαλίας της Α΄ Λυκείου**.
3. Στα **Εσπερινά Λύκεια** ο Θουκυδίδης θα διδαχθεί στη **Β΄** Τάξη.

2. ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΥΛΗ

A. ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Για τη διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής γλώσσας θα χρησιμοποιηθεί το **Εγχειρίδιο Γλωσσικής Διδασκαλίας** της Α΄ Λυκείου. Θα διδαχθούν όλες οι ενότητες του βιβλίου (1-18).

Εάν σε μερικά σχολεία δεν έχει ολοκληρωθεί η γλωσσική διδασκαλία (μορφολογία και σύνταξη) στη Γ΄ Γυμνασίου, ο καθηγητής θα πρέπει πρώτα να διδάξει τα στοιχεία εκείνα που δεν έχουν διδαχθεί οι μαθητές και στη συνέχεια να διδάξει το «Εγχειρίδιο Γλωσσικής Διδασκαλίας» της Α΄ Λυκείου.

B. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

Αρχαίοι Έλληνες Ιστοριογράφοι (Ξενοφών, Θουκυδίδης)

1. Ξενοφών

α. Πρώτη επιλογή : Ελληνικά, Βιβλίο Β΄

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΛΥΚΕΙΑ/ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ	ΕΣΠΕΡΙΝΑ ΛΥΚΕΙΑ/ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ
Εισαγωγή	4	4
Βιβλίο Β΄ I, 16-32	9	10
II, 1-4	3	3
II, 16-23	4	5
III, 11-16	1	1
III, 50-56	6	6
IV, 1-17	2	2
IV, 18-23	5	6
IV, 37-43	6	6
Γενική θεώρηση	2	2
Σύνολο	42	45

β. Δεύτερη επιλογή : Αγησίλαος

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΛΥΚΕΙΑ/ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ	ΕΣΠΕΡΙΝΑ ΛΥΚΕΙΑ/ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ
Εισαγωγή	4	4
Κεφ. Ι §§ 1-5	4	5
6-16	8	8
17-22	4	4
23-28	5	5
36-38	3	3
Κεφ. ΙΙ § 9-16	7	8
Κεφ. ΙΙΙ § 1-5	1	1
Κεφ. ΙV § 1-6	1	1
Κεφ. VΙΙ § 1-7	6	7
Κεφ. ΧΙ § 1-13	1	1
Κεφ. ΧΙ§ 14-16	2	2
Γενική θεώρηση	1	1
Σύνολο	47	50

2. Θουκυδίδης**α. Πρώτη επιλογή: Βιβλίο Α΄, Ζ και Η (1^ο, 6^ο και 7^ο)**

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΛΥΚΕΙΑ/ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ	ΕΣΠΕΡΙΝΑ ΛΥΚΕΙΑ/ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ
Εισαγωγή	3	3
Βιβλίο Α, Κεφ. 24-26	7	7
27-28	4	4
29-30	4	4
31	2	2
32-43	4	4
44	2	2
Βιβλίο Ζ, Κεφ. 30-32	7	7
Βιβλίο Η, Κεφ. 75-77	8	8
84-87	8	8
Γενική θεώρηση	1	1
Σύνολο	50	50

β. Δεύτερη επιλογή Βιβλίο Γ', Ζ και Η (3^ο, 6^ο και 7^ο)

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΛΥΚΕΙΑ/ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ	ΕΣΠΕΡΙΝΑ ΛΥΚΕΙΑ/ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ
Εισαγωγή	3	3
Βιβλίο Γ, Κεφ. 70	3	3
71-73	3	3
74	2	2
75	3	3
76-77	2	2
78	2	2
79-80	3	3
81	3	3
82-83	2	2
Βιβλίο Ζ, Κεφ. 30-32	7	7
Βιβλίο Η, Κεφ. 75-77	8	8
84-87	8	8
Γενική θεώρηση	1	1
Σύνολο	50	50

Σημειώσεις :**• Εισαγωγή :**

Από την εισαγωγή θα διδαχθούν:

- **Συνοπτικά** τα κεφάλαια: Α' Εισαγωγικά στην Αρχαία Ελληνική Ιστοριογραφία και Δ' Ο Πελοποννησιακός πόλεμος.
- **Αναλυτικά** ολόκληρα τα κεφάλαια: Β' Θουκυδίδης Ολόρου Αλιμούσιος και Γ' Ξενοφών Γρύλλου Ερχιεύς.
- Η εισαγωγή στα επί μέρους κείμενα του Ξενοφώντα (Ελληνικά ή Αγησίλαος) και στα βιβλία Α', Γ', Ζ' και Η' του Θουκυδίδη θα διδαχθεί αναλυτικά, ανάλογα με την επιλογή.

• Κείμενο:

- Οι ενότητες από το πρωτότυπο θα διδάσκονται αναλυτικά με τη βοήθεια των γλωσσικών και ερμηνευτικών σχολίων με ρυθμό 10 περίπου στίχων κάθε διδακτική ώρα.
- Οι ενότητες από μετάφραση θα διδάσκονται αναλυτικά με τη βοήθεια των ερμηνευτικών σχολίων. Η διδασκαλία τους διέπεται από τις αρχές ερμηνείας κειμένου από μετάφραση.
- Οι συνδετικές περιλήψεις θα διαβάζονται και θα σχολιάζονται στην τάξη με τη βοήθεια και των σχετικών εικόνων και χαρτών.
- Μετά την ολοκλήρωση της ερμηνείας θα γίνει συνολική θεώρηση του έργου με έμφαση στα σημεία εκείνα που περιέχονται στα θέματα για συζήτηση.

- **Σημείωση:** Ειδικότερες οδηγίες περιλαμβάνονται στο βιβλίο του καθηγητή.

Β΄ ΤΑΞΗ

1. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Ι. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

1. ΩΡΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΜΑΘΗΜΑ	ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΛΥΚΕΙΑ		ΕΣΠΕΡΙΝΑ ΛΥΚΕΙΑ	
	ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΩΡΕΣ	ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΩΡΕΣ
I. Γλωσσική Διδασκαλία	-	-	Σεπτ.- Μάιος	1
II. Αρχ. Ελλ. Γραμματεία	Σεπτ.- Μάιος	2	-	-
A. Σοφοκλέους Τραγωδία 1. Αντιγόνη 2. Αίας	Σεπτ.-Μάιος	2	-	-
B. Θουκυδίδης 2. Βιβλία Α΄ Ζ΄, Η΄ ή 2. Βιβλία Γ΄ Ζ΄, Η΄	-	-	Σεπτ.- Μάιος	2

- **Σημειώσεις :**

1. Για τον Αίαντα θα διατεθούν συνολικά 6 διδακτικές ώρες τον Μάιο.
2. Στα Εσπερινά Λύκεια οι διδάσκοντες μπορούν, κατά την κρίση τους, να διαθέσουν κάποιες ώρες για τη διδασκαλία ορισμένων γραμματικών και συντακτικών φαινομένων.

2. ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΥΛΗ

ΚΑΤΑ ΠΟΣΟΝ ΜΕΡΗ	ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	ΔΙΔΑΚΤ. ΩΡΕΣ
Εισαγωγή: σελ. 9-23, 26-31			4
Πρόλογος	1-99		7
Πάροδος		100-161	1
A΄ Επεισόδιο	280-331	162-279	2 3
A΄ Στάσιμο		332-383	1
B΄ Επεισόδιο	441-581	384-440	1 11
B΄ Στάσιμο		582-625	11
Γ΄ Επεισόδιο	635-780	626-634	
Γ΄ Στάσιμο		781-985	2

Επισήμανση των βασικών σημείων των στίχων 986-1353 (περιληπτικά)*			1
Γενική θεώρηση			1
Σύνολο			46

II. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

1. ΩΡΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΜΑΘΗΜΑ	ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΩΡΕΣ/ΕΒΔ.
I. Αρχ. Ελλ. Γλώσσα (Θεματογραφία)	Σεπτ.- Μάιος	2
II. Αρχ. Ελλ. Γραμματεία	Σεπτ. - Μάιος	2
A. Ρητορικά Κείμενα	Σεπτ.- Φεβρ.	2
Λυσίας: Υπέρ Μαντιθέου Δημοσθένης: Περί Ροδίων Ελευθερίας Ισοκράτης: Περί Ειρήνης		
B. Αρχαϊκή Λυρική Ποίηση	Μάρτιος - Μάιος	2

Σημείωση:

- Το πρόγραμμα της θεωρητικής κατεύθυνσης της Β΄ τάξης των Ημερησίων Λυκείων εφαρμόζεται και στη Θεωρητική Κατεύθυνση της Γ΄ τάξης των Εσπερινών Ενιαίων Λυκείων.

2. ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΥΛΗ

A. ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ (Θεματογραφία)

1. Η διδασκαλία γίνεται με διδακτικό υλικό που επιλέγεται από το διδάσκοντα, κατά περίπτωση, με βάση τα βιβλία αναφοράς (Γραμματική και Συντακτικό).
2. Τα αποσπάσματα (θέματα αδιδακτού πεζού αττικού κειμένου) που προορίζονται για την άσκηση των μαθητών επιλέγονται ελεύθερα από τους διδάσκοντες, ανάλογα με το επίπεδο γλωσσικής κατάρτισης των μαθητών τους, κλιμακούμενα ως προς τη δυσκολία από την αρχή της Β΄ τάξης προς το τέλος της Γ΄ τάξης.

B. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

I. Ρητορικά Κείμενα

1. Λυσίας, Υπέρ Μαντιθέου

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΚΕΙΜΕΝΟ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ
Εισαγωγή: σσ. 9-13 & 15-20		2
Εισαγωγή στο λόγο του Λυσία: σσ. 79-80		1
Προοίμιο	§ 1-3	2
Απόδειξεις	§ 4-8	3
	§ 9-13	3
	§ 14-17 (κύρια σημεία)	1
	§ 18-19	1
Επίλογος	§ 20-21	1
Γενική θεώρηση		1
Σύνολο		15

2 .Δημοσθένης, Περί της Ροδίων ελευθερίας

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΚΕΙΜΕΝΟ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ
Εισαγωγή: σσ. 123-126		1
Προοίμιο	§ 1-2	2
Πρόθεσις	§ 3-4	1
Πίστις	§5-16	2
	§ 17-20	4
	§ 21- 34 (κύρια σημεία)	1
Επίλογος	§ 35 (κύρια σημεία)	1
Γενική θεώρηση		1
Σύνολο		12

3. Ισοκράτης, Περί ειρήνης

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΚΕΙΜΕΝΟ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ
Εισαγωγή: σσ. 269-272		1
Προοίμιο	§ 1-2	1
	§ 14-15	2

Πρόθεσις	§ 16	1
Πίστις	§ 17-27	2
	§ 63-144 (περιληπτικά)	1
Επίλογος	§ 145 (περιληπτικά)	
Γενική θεώρηση		1
Σύνολο		9

Σημειώσεις:

1. Από την **Εισαγωγή** θα διδαχθούν **αναλυτικά** τα κεφάλαια: Α, Β, Γ, Ε, ΣΤ. Από το κεφάλαιο Δ θα διδαχθούν οι ρήτορες του κανόνος.

Θα διδαχθούν **συνοπτικά** τα κεφάλαια Ζ, Η, Θ.

2. Το κείμενο από το **πρωτότυπο** θα διδάσκεται με ρυθμό 10-12 στίχων περίπου κάθε διδακτική ώρα.

II. ΑΡΧΑΪΚΗ ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

<u>ΕΝΟΤΗΤΕΣ</u>	<u>ΔΙΔΑΚΤ. ΩΡΕΣ</u>
Εισαγωγή: 1. Βασικές έννοιες: Οι απαρχές και οι πηγές της λυρικής ποίησης σελ. 9-13 (εκτός από την ενότητα επική αφήγηση και λυρική περιγραφή σελ. 9-11). 2. Αρχαϊκή Λυρική Ποίηση. Το όνομα και το πράγμα σελ.13-17 (εκτός από τη διαίρεση της λυρικής ποίησης κατά τα μέτρα σελ. 15). 3. Η Αρχαϊκή Λυρική Ποίηση, 650-450 π.Χ., σελ. 18-20 (μέχρι: «Η λυρική ποίηση μετά το τέλος της αρχαϊκής εποχής»)	2-3
Αρχίλοχος, (απόσπ. 3, 4, 6, 9) 3	3
Μίμνερμος, (απόσπ. 11) 2	2
Σαπφώ (απόσπ. 14, 17) 3	3
Πίνδαρος, (Έβδομος Πυθιόνικος) 2	2
Σιμωνίδης (απόσπ. 29) 1	1
Διαθεματικές προσεγγίσεις παράλληλων κειμένων: 1. Το θέμα της φθοράς (Μίμνερμος, απόσπασμα 11 και Σιμωνίδης, απόσπασμα 29). 2. Η αφθαρσία της αρετής (Σαπφώ, απόσπασμα 17, Αρχίλοχος, απόσπασμα 9)	

2. ΛΑΤΙΝΙΚΑ (Μάθημα θεωρητικής Κατεύθυνσης)

1. ΩΡΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΤΑΞΗ	ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΛΥΚΕΙΑ		ΕΣΠΕΡΙΝΑ ΛΥΚΕΙΑ	
	ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΩΡΕΣ/ΕΒΔ.	ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΩΡΕΣ/ΕΒΔ.
Β΄	Σεπτ.- Μάιος	2		
Γ΄			Σεπτ. - Μάιος	2

II. ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΥΛΗ

1. Εισαγωγή: θα διδαχθούν αναλυτικά σε δύο (2) διδακτικές ώρες:

α) κεφ. ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ: Ενότητες: Η λατινική γλώσσα, Η γένεση της ρωμαϊκής λογοτεχνίας, Εποχές της ρωμαϊκής λογοτεχνίας, Γενικά χαρακτηριστικά της ρωμαϊκής λογοτεχνίας (σελ. 9-12).

β) κεφ. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ: ενότητα: Κλασική εποχή, α. Οι χρόνοι του Κικέρωνα, β. Αυγούστειοι χρόνοι (σ. 14-21).

2. Κείμενα: Όλα (1 - 20) με τα γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα που περιέχουν. Κάθε διδακτική ενότητα θα διδάσκεται σε 2 διδακτικές ώρες.

- Το ίδιο πρόγραμμα εφαρμόζεται και για την Γ΄ τάξη των **Εσπερινών Λυκείων**.

ΤΑΞΗ Γ΄

1. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

I. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

1. ΩΡΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΜΑΘΗΜΑ	ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΛΥΚΕΙΑ	
	ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΩΡΕΣ
I. Αρχ. Ελλ. Γραμματεία	Σεπτ. - Μάιος	1
Θουκυδίδη Περικλέους Επιτάφιος	Σεπτ. - Μάιος	1

Σημείωση: Το πρόγραμμα της Γενικής Παιδείας της Γ΄ τάξης των Ημερησίων Λυκείων εφαρμόζεται και στη Γενική Παιδεία της Δ΄ τάξης των **Εσπερινών Γενικών Λυκείων**.

2. ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΥΛΗ

Θουκυδίδης: Περικλέους Επιτάφιος

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ
Εισαγωγή: σελ. 5-23			4
		Κεφ. 34	1
		Κεφ. 35	1

	Κεφ. 36		2
	Κεφ. 37		2
		Κεφ. 38	1
	Κεφ. 39		3
	Κεφ. 40		3
	Κεφ. 41		3
		Κεφ. 42	1
		Κεφ. 43	1
		Κεφ. 44	1
		Κεφ. 45-46	1
Γενική θεώρηση			1
Σύνολο			25

Σημειώσεις:

Εισαγωγή: Το κεφ. Α (σελ. 5-8) θα διδαχθεί συνοπτικά, ενώ τα κεφ. Β, Γ, Δ (σελ. 8-23) θα διδαχθούν αναλυτικά.

Κείμενο: Για τα κεφάλαια 34, 35, 43, 44, 45 και 46 που θα διδαχθούν από μετάφραση θα χρησιμοποιηθεί η μετάφραση του Ηλία Σπυρόπουλου και βοηθητικά, κατά την κρίση του διδάσκοντος, και η μετάφραση του Άγγελου Βλάχου, ενώ για τα κεφάλαια 38 και 42 θα χρησιμοποιηθεί η μετάφραση του Άγγελου Βλάχου.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΤΑΞΕΙΣ Α΄ Β΄ Γ΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

Τα Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας ως μάθημα Γενικής Παιδείας στις τάξεις του Λυκείου διδάσκονται δύο (2) ώρες την εβδομάδα με ελεύθερη επιλογή από το διδάσκοντα.

Α΄ ΤΑΞΗ

- Η επιλογή της διδακτέας ύλης από τους διδάσκοντες πρέπει να είναι ίδια για όλα τα τμήματα της τάξης του ίδιου σχολείου προκειμένου να τηρηθεί η ενότητα της διδασκαλίας και της αξιολόγησης.
- Θα πρέπει να διδαχθούν κείμενα από όλες τις περιόδους (περίπου 16 κείμενα).
- Θα πρέπει να διδαχθούν τουλάχιστον ένα ή δύο κείμενα και από την ξένη λογοτεχνία ως αντιπροσωπευτικά των μεγάλων κλασικών έργων.

Β΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

- Η επιλογή της διδακτέας ύλης από τους διδάσκοντες πρέπει να είναι ίδια για όλα τα τμήματα της τάξης του ίδιου σχολείου προκειμένου να τηρηθεί η ενότητα της διδασκαλίας και της αξιολόγησης.
- Θα πρέπει να διδαχθούν κείμενα από όλες τις περιόδους (περίπου 16 κείμενα).
- Θα πρέπει να διδαχθούν τουλάχιστον ένα ή δύο κείμενα και από την ξένη λογοτεχνία ως αντιπροσωπευτικά των μεγάλων κλασικών έργων.
- Επίσης μπορούν να διδαχτούν ένα ή δύο δοκίμια (π.χ. Γ. Θεοτοκά, Παράδοση και Ελληνικότητα, Ν. Σβορώνου, Παράδοση και ελληνική ταυτότητα), εάν επαρκεί ο χρόνος, ή να γίνει ανάγνωση κάποιων δοκιμίων κατά την κρίση του διδάσκοντος.

Γ΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

- Η επιλογή της διδακτέας ύλης από τους διδάσκοντες πρέπει να είναι ίδια για όλα τα τμήματα της τάξης του ίδιου σχολείου προκειμένου να τηρηθεί η ενότητα της διδασκαλίας και της αξιολόγησης.
- Θα πρέπει να διδαχθούν εξίσου κείμενα από την Ποίηση και την Πεζογραφία.
- Θα πρέπει να διδαχθούν τουλάχιστον ένα ή δύο κείμενα και από την ξένη λογοτεχνία ως αντιπροσωπευτικά της μοντέρνας ξένης λογοτεχνίας.
- Από τα Δοκίμια προτείνεται του Ν. Βαγενά, Ποίηση και Πρόζα ως ανάγνωσμα προϋδέασης για τη διαφορά της ποίησης από την πρόζα.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Α΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ (ΜΑΘΗΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ)

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

(Από τους Προϊστορικούς Πολιτισμούς της Ανατολής έως την εποχή του Ιουστινιανού)

I. Οι Πολιτισμοί της Εγγύς Ανατολής

1. Οι λαοί της Μεσοποταμίας, σελ. 10-19
3. Οι Φοίνικες, σελ. 31-36
4. Οι Εβραίοι, σελ. 37-41
5. Οι Χετταίοι ή Χεττίτες, σελ. 42-46
6. Οι Μήδοι και οι Πέρσες, σελ. 47-52
7. Οι Ανατολικοί λαοί και οι Έλληνες, σελ. 53-54

II. Οι Αρχαίοι Έλληνες- Από τους προϊστορικούς χρόνους έως και το Μ. Αλέξανδρο

1. Ελληνική Προϊστορία

1.1 Οι Αιγαιακοί πολιτισμοί σελ. 56-64

1.2 Από την ενότητα για το Μυκηναϊκό πολιτισμό οι υποενότητες: Οι πηγές σελ. 66, Η εξάπλωση σελ. 70, Η παρακμή σελ. 71, Ο πολιτισμός σελ. 72-75

2. Η αρχαία Ελλάδα (από το 1100 ως το 323 π.Χ.)

2.1 Ομηρική εποχή –υποενότητα Οι μετακινήσεις, σελ. 77-78

2.3 Κλασική εποχή- υποενότητες Το οικουμενικό κράτος του Μ. Αλεξάνδρου σελ. 108-109,

Αρχιτεκτονική, πλαστική, ζωγραφική σελ. 114-118, Ο Ελληνισμός στη δυτική και ανατολική Μεσόγειο σελ. 118-120

IV. Ο Ελληνισμός της Δύσης. Πολιτισμοί Δ. Μεσογείου και Ρώμη

1. Ο Ελληνισμός της Δύσης

1.1 Οικονομική, κοινωνική και πολιτική οργάνωση των αποίκων σελ. 154-155

1.2 Οι Συρακούσες σελ. 156-158

1.3 Οι Έλληνες και οι λαοί της Δυτικής Μεσογείου σελ. 158-161

2. Η Καρχηδόνα σελ. 165- 167

3. Οι λαοί της Ιταλικής Χερσονήσου και ο σχηματισμός του Ρωμαϊκού κράτους (8^{ος} -3^{ος} αι. π.Χ.)

3.2 Οι Ετρούσκοι σελ. 169-170

3.5 Η ρωμαϊκή εξάπλωση σελ. 175-178

3.6 Ο ρωμαϊκός πολιτισμός σελ. 178-181

V. Οι μεγάλες κατακτήσεις

1. Η ολοκλήρωση της ρωμαϊκής επέκτασης (200-31 π.Χ.)

1.1 Η επέκταση στην Ανατολή σελ. 184-187

1.2 Οι κατακτήσεις στη Δύση σελ. 187-188

2. Οι συνέπειες των κατακτήσεων

2.1 Οικονομικές κοινωνικές και πολιτιστικές αλλαγές σελ. 190-194

2.4 Οι εμφύλιοι πόλεμοι: Μάριος και Σύλλας σελ. 197-199

VI. Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία

1. Η περίοδος της ακμής (27 π.Χ. -193 μ.Χ.)

1.1 Η εποχή του Αυγούστου: Η επέκταση των συνόρων σελ. 209

1.2 Οι διάδοχοι του Αυγούστου: Η οικονομία και η κοινωνία σελ. 214-216

1.3 Ο Ελληνισμός και η Ρώμη σελ. 217-219

2. Η κρίση της αυτοκρατορίας τον 3^ο αι. μ.Χ.

2.4 Οι βαρβαρικές επιδρομές σελ. 229

VII. Η Ύστερη Αρχαιότητα

1. Η μετεξέλιξη του Ρωμαϊκού κράτους (4^{ος} -5^{ος} αι. μ.Χ.)
  - 1.3 Η εμφάνιση του Χριστιανισμού σελ. 239-240
  - 1.5 Η μεγάλη μετανάστευση των λαών: Οι Ούννοι, Οι Βησιγόθοι, Η εγκατάσταση γερμανικών λαών, Οι Οστρογόθοι σελ. 247- 252
3. Τα γράμματα και οι τέχνες
  - 3.1 Η πνευματική ανάπτυξη σελ. 259-261
  - 3.2 Η πρωτοχριστιανική τέχνη σελ. 261-262

VIII. Οι Πολιτισμοί της Νότιας Ασίας και της Άπω Ανατολής

1. Η Ινδία
  - 1.1 Η χώρα σελ. 270-271
  - 1.2 Η οικονομία και η κοινωνία σελ. 271-272
  - 1.3 Η ιστορία και ο πολιτισμός, Ο πολιτισμός του Ινδού σελ. 273. Οι Άριοι και ο πολιτισμός των Βεδών σελ. 273-274. Η χρυσή εποχή σελ. 277-278.
2. Η Κίνα
  - 2.1 Η χώρα και οι κάτοικοι σελ. 279-280
  - 2.2 Η ιστορία και ο πολιτισμός. Η δυναστεία των Σανγκ, Η δυναστεία των Τσου σελ. 281. Οι έξι δυναστείες σελ. 284.

Β΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ (ΜΑΘΗΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ)

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΕΟΤΕΡΟΥ ΚΟΣΜΟΥ (565-1815)

Να διδαχθούν περιληπτικά οι ενότητες:

II. Η Εποχή της ακμής: από τον τερματισμό της εικονομαχίας στο σχίσμα των δύο εκκλησιών (843-1054)

2.Οικονομία σελ. 36-37

4.Διοίκηση και νομοθεσία σελ. 40-42

6.Οι διάδοχοι του Βασιλείου Β΄ σελ. 48-49

III. Από το σχίσμα των δύο εκκλησιών ως την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους (1054-1204)

3.Η ανατολική πολιτική των Κομνηνών. Η εξάπλωση του Ισλάμ και η απώλεια της Μ.Ασίας σελ. 57-58

4.Η ιταλική και η βαλκανική πολιτική των Κομνηνών σελ. 59-60

6.Κοινωνία και εξουσία στη Δυτική Ευρώπη σελ. 64-65

IV. Η Λατινοκρατία και η Παλαιολόγεια εποχή (1204-1453). Ο Ύστερος Μεσαίωνας στη Δύση

3.Μιχαήλ Η΄ και Ανδρόνικος Β΄ Παλαιολόγοι σελ. 78-80

4.Προσπάθειες ανόρθωσης της Αυτοκρατορίας και εμφύλιος πόλεμος σελ. 81-83

5.Η άνοδος της σερβικής δύναμης υπό τον Στέφανο Δουσάν σελ. 83-84

8.Η Δυτική Ευρώπη στη διάρκεια του Ύστερου Μεσαίωνα σελ. 90-92

VI. Από την άλωση της Κωνσταντινούπολης και τις ανακαλύψεις των «Νέων Χωρών» ως τη Συνθήκη της Βεσφαλίας (1453- 1648)

1.Από το Μεσαίωνα στους νέους χρόνους σελ. 116

5.Η Ανατολή υπό την Οθωμανική κυριαρχία σελ. 135-143

6.Η Μέση και Ύστερη Λατινοκρατία στον Ελλαδικό χώρο (1460-1650) και την Κύπρο (15^{ος}-16^{ος} αι.) σελ. 144-147

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

Α΄ Λυκείου

α) Άλγεβρα

Η διδασκαλία της Άλγεβρας θα γίνει σύμφωνα με τις Οδηγίες του Π.Ι., που αναφέρονται στη διδακτέα ύλη και στη διδασκαλία των Μαθηματικών του Γενικού Λυκείου.

Σύμφωνα με τις παραπάνω οδηγίες θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι έννοιες στις οποίες αναφέρονται οι παράγραφοι **1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1 και 4.1** είναι γνωστές στους μαθητές, αφού τις διδάχτηκαν σχεδόν όλες αναλυτικά στη Γ΄ Γυμνασίου. Επομένως, η διδασκαλία των παραγράφων αυτών έχει κυρίως **επαναληπτικό χαρακτήρα** και για το λόγο αυτό θα πρέπει να διδαχτούν μόνο όσα προβλέπονται από τις οδηγίες του Π.Ι. και να μη διατεθούν περισσότερες διδακτικές ώρες από τις προβλεπόμενες. Έτσι θα εξοικονομηθεί χρόνος, για να διδαχτούν με μεγαλύτερη άνεση και σε μεγαλύτερο βάθος οι έννοιες των υπόλοιπων παραγράφων του σχολικού βιβλίου, οι οποίες αποτελούν και τη βασική διδακτέα ύλη της Άλγεβρας της Α΄ Λυκείου.

Τονίζουμε ότι οι οδηγίες του Π.Ι. προβλέπουν ότι δεν πρέπει να διδαχτούν τα ακόλουθα:

1. Από την **παράγραφο 1.1:**

✓ Το ερώτημα iv) της εφαρμογής της σελίδας 14 και

✓ Οι ασκήσεις της Β΄ ομάδας της σελίδας 16.

2. Από την **παράγραφο 1.2:**

✓ Η ταυτότητα $\alpha^v - \beta^v = (\alpha - \beta)(\alpha^{v-1} + \alpha^{v-2}\beta + \dots + \beta^{v-1})$

✓ Οι εφαρμογές 1(iii) της σελίδας 18 και 3(i) της σελίδας 19.

✓ Η άσκηση 5 της Α΄ ομάδας της σελίδας 22 και οι ασκήσεις της Β΄ ομάδας της σελίδας 23.

3. Από την **παράγραφο 1.3:**

✓ Οι ασκήσεις 2 και 3 της Β΄ ομάδας της σελίδας 28.

4. Από την **παράγραφο 1.4:**

✓ Το 1^ο παράδειγμα (ερώτημα iii) της σελίδας 31, το 4^ο παράδειγμα της σελίδας 33 και

✓ Οι ασκήσεις 6 και 8 της Α΄ ομάδας της σελίδας 36 και 2 και 3 της Β΄ ομάδας της σελίδας 37.

5. Από την παράγραφο 1.6:

- ✓ Η απόδειξη της ιδιότητας $|\alpha + \beta| \leq |\alpha| + |\beta|$,
- ✓ Οι ασκήσεις της Β' ομάδας της σελίδας 43.

6. Από την παράγραφο 1.7:

- ✓ Οι ασκήσεις 5 και 6 της Β' ομάδας των σελίδων 51 και 52.

7. Από την παράγραφο 2.4:

- ✓ Η υποπαράγραφος «ευθείες κάθετες».
- ✓ Το παράδειγμα 4 της σελίδας 76 και
- ✓ Οι ασκήσεις 1ii), 1iii) και 3 της Β' ομάδας της σελίδας 78.

8. Από την παράγραφο 2.5:

- ✓ Η άσκηση 2 της Α' ομάδας της σελίδας 92, οι ασκήσεις 10iii) και 10iv) της Α' ομάδας των σελίδων 93 και όλες οι ασκήσεις της Β' ομάδας της σελίδας 94.

9. Από την παράγραφο 3.2:

- ✓ Η άσκηση 6 της Α' ομάδας και η άσκηση 1 της Β' ομάδας της σελίδας 109.

10. Από την παράγραφο 3.3:

- ✓ Οι ασκήσεις 1 και 2 της Β' ομάδας της σελίδας 114.

11. Από την παράγραφο 4.1:

- ✓ Το παράδειγμα 2.ii) της σελίδας 119 και
- ✓ Οι ασκήσεις της Β' ομάδας της σελίδας 122.

12. Από την παράγραφο 4.2:

- ✓ Το 1^ο παράδειγμα της σελίδας 123.
- ✓ Οι ασκήσεις 1iii) και 1iv), 4ii) και 4iii), 5 και 6 της Α' ομάδας και όλες οι ασκήσεις της Β' ομάδας των σελίδων 124 και 125.

13. Από την παράγραφο 4.5:

- ✓ Οι ασκήσεις της Β' ομάδας της σελίδας 152.

Επίσης προτείνεται να μη διδαχτούν και :

- ✓ Οι ασκήσεις 1 και 2 της Α' Ομάδας της σελίδας 15.
- ✓ Οι ασκήσεις 1, 2 και 6 της Α' Ομάδας των σελίδων 27 & 28.
- ✓ Το 2^ο παράδειγμα της σελίδας 31.
- ✓ Το 1^ο και 2^ο παράδειγμα της σελίδας 34 και
- ✓ Οι ασκήσεις 2, 10, 13, της Α' ομάδας των σελίδων 49-50.

Προτείνεται όμως να δοθούν προς επίλυση οι ασκήσεις και οι δραστηριότητες που προτείνονται στις διδακτικές οδηγίες του Π.Ι. για κάθε ενότητα χωριστά.

Επιπλέον, προτείνεται:

1. Να δοθεί έμφαση, με τη βοήθεια κατάλληλων αλλά απλών παραδειγμάτων, στη σταδιακή κατανόηση από μέρους των μαθητών των λογικών συνδέσμων «ή», «και» και των εκφράσεων: «Αν ..., τότε ... » (συνεπαγωγή), «Αν ..., τότε ... και αντιστρόφως» (ισοδυναμία), «Για κάθε ... ισχύει ... » και «Υπάρχει ... τέτοιο, ώστε να ισχύει ... », χωρίς όμως να γίνεται χρήση των

αντίστοιχων συμβόλων της Μαθηματικής Λογικής, με εξαίρεση του συμβόλου της ισοδυναμίας και, κατά την κρίση του διδάσκοντος, του συμβόλου της συνεπαγωγής. Σχετικά παραδείγματα για τη σημασία των συνδέσμων «ή», «και» και των εκφράσεων: «Αν ..., τότε ... » και «Αν ..., τότε ... και αντιστρόφως», δίνονται στις σελίδες 38 και 41 των οδηγιών του Π.Ι. και στη σελίδα 19 (παραδείγματα 2 και 3ii) του σχολικού βιβλίου. Για τη σημασία της έκφρασης: «Για κάθε ... ισχύει ... » να γίνει αναφορά και στις αξιοσημείωτες ταυτότητες (σελ. 17-18 του σχολ. βιβλίου), καθώς επίσης και στις εξισώσεις της μορφής $ax+β=0$, όταν $α=β=0$ και στις ανισώσεις της μορφής $ax+β>0$, όταν $α=0$ και $β>0$ και της μορφής $ax+β<0$, όταν $α=0$ και $β<0$. Τέλος, για τη σημασία της έκφρασης: «Υπάρχει ... τέτοιο, ώστε να ισχύει...» να γίνει αναφορά στις εξισώσεις, τις ανισώσεις και τα συστήματα, καθώς και στον ορισμό της ρίζας θετικού αριθμού. **Θα πρέπει εδώ να τονίσουμε ότι σε καμία περίπτωση η αναφορά στις παραπάνω έννοιες δεν πρέπει να πάρει θεωρητικό χαρακτήρα (Θεωρία Μαθηματικής Λογικής).**

2. Να δοθεί έμφαση, με τη βοήθεια κατάλληλων αλλά απλών παραδειγμάτων, στη σταδιακή κατανόηση από μέρους των μαθητών των διαφόρων μορφών αποδείξεων. Τέτοια παραδείγματα και ασκήσεις υπάρχουν στις σελίδες 18-21 του σχολικού βιβλίου της Άλγεβρας Α΄ Λυκείου, καθώς και στο σχολικό βιβλίο της Γεωμετρίας της Α΄ Λυκείου.

3. Κατά τη διδασκαλία των εννοιών απόλυτη τιμή, εξισώσεις, ανισώσεις, γραμμικά συστήματα, συναρτήσεις κ.ά., θα πρέπει να δίνεται έμφαση όχι μόνο στις αλγεβρικές αναπαραστάσεις των εννοιών αυτών αλλά και στις γεωμετρικές/γραφικές αναπαραστάσεις τους και να αναδεικνύεται, μέσω κατάλληλων παραδειγμάτων, η ανάγκη της διασύνδεσης των αναπαραστάσεων αυτών και της μετάβασης από τη μία μορφή στην άλλη. Τέτοια παραδείγματα (ασκήσεις & δραστηριότητες) αναφέρονται στις σελίδες 24 – 34, 43-45, 48-49, 52-57 και 60-63 των οδηγιών του Π.Ι.

4. Η διδασκαλία των παραγράφων που αναφέρονται: στη διερεύνηση εξισώσεων & συστημάτων α΄ βαθμού, στην έννοια της απόλυτης τιμής και στην έννοια της ρίζας θετικού αριθμού να γίνει όπως ακριβώς προβλέπουν οι οδηγίες του Π.Ι. **και σε καμία περίπτωση δε θα πρέπει να πάρει τη μορφή επίλυσης δύσκολων και εξεζητημένων ασκήσεων (βλ. Οδηγίες του Π.Ι., σελ 11 – 14).**

β) Γεωμετρία

Η διδασκαλία της Γεωμετρίας της Α΄ Λυκείου θα γίνει σύμφωνα με τις οδηγίες του Π.Ι και το βιβλίο του καθηγητή του μαθήματος της Γεωμετρίας. Θα πρέπει όμως να ληφθεί υπόψη ότι οι μαθητές έχουν διδαχτεί στην Γ΄ Γυμνασίου τις έννοιες που αναφέρονται στην ισότητα τριγώνων, στο λόγο ευθύγραμμων τμημάτων, στο θεώρημα Θαλή και στην ομοιότητα ευθύγραμμων σχημάτων. Ως εκ τούτου είναι δυνατή η επιτάχυνση της διδασκαλίας των ενοτήτων που αναφέρονται στις παραπάνω έννοιες, με σκοπό την ολοκλήρωση της διδασκαλίας των εννοιών των υπόλοιπων ενοτήτων της Γεωμετρίας της Α΄ Λυκείου.

Β΄ Λυκείου

α) Άλγεβρα

Το αργότερο μέχρι το τέλος Σεπτεμβρίου θα πρέπει να έχει ολοκληρωθεί η διδασκαλία της διδακτέας ύλης της Άλγεβρας της Α΄ Λυκείου και ιδιαίτερα του 5^{ου} Κεφαλαίου του σχολικού βιβλίου. Σε όσα σχολεία έχει ολοκληρωθεί η διδασκαλία της παραπάνω ύλης, οι διδάσκοντες μπορούν να αξιοποιήσουν μέχρι το τέλος του Σεπτεμβρίου τις προβλεπόμενες ώρες διδασκαλίας της Άλγεβρας για επανάληψη των βασικών εννοιών της Άλγεβρας της Α΄ Λυκείου. Μετά την ολοκλήρωση της διδασκαλίας των παραπάνω, θα ακολουθήσει η διδασκαλία της Άλγεβρας της Β΄ Λυκείου, σύμφωνα με τις οδηγίες του Π.Ι., στις οποίες καθορίζονται σαφώς τόσο η διδακτέα ύλη όσο και οι σκοποί και οι στόχοι του μαθήματος.

β) Γεωμετρία

Το αργότερο μέχρι τις 15 Οκτωβρίου θα πρέπει να έχει ολοκληρωθεί η διδασκαλία της διδακτέας ύλης της Γεωμετρίας της Α΄ Λυκείου. Σε όσα σχολεία έχει ολοκληρωθεί η διδασκαλία της παραπάνω ύλης, οι διδάσκοντες μπορούν να αξιοποιήσουν μέχρι το τέλος του Σεπτεμβρίου τις προβλεπόμενες ώρες διδασκαλίας της Γεωμετρίας για επανάληψη των βασικών εννοιών της Γεωμετρίας της Α΄ Λυκείου. Μετά την ολοκλήρωση της διδασκαλίας των παραπάνω, θα ακολουθήσει η διδασκαλία της Γεωμετρίας της Β΄ Λυκείου, σύμφωνα με τις οδηγίες του Π.Ι., στις οποίες καθορίζονται σαφώς τόσο η διδακτέα ύλη όσο και οι σκοποί και οι στόχοι του μαθήματος.

γ) Μαθηματικά Κατεύθυνσης

Τα Μαθηματικά Κατεύθυνσης θα διδαχτούν σύμφωνα με τις οδηγίες του Π.Ι., στις οποίες καθορίζονται σαφώς τόσο η διδακτέα ύλη όσο και οι σκοποί και οι στόχοι του μαθήματος.

ΦΥΣΙΚΗ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

Α' τάξη

Στην Α΄ τάξη πρέπει οπωσδήποτε να διδαχθούν τα θέματα που αφορούν στην ενέργεια και στις μορφές της. Η διδασκαλία των θεμάτων αυτών κρίνεται απαραίτητη, επειδή τα θέματα αυτά είναι προαπαιτούμενα για τη διδασκαλία της Φυσικής στη Β΄ και τη Γ΄ τάξη.

Επειδή τα παραπάνω θέματα βρίσκονται στο τέλος του προγράμματος σπουδών, θα πρέπει από την αρχή του σχολικού έτους να γίνει ο κατάλληλος προγραμματισμός με στόχο και τη διδασκαλία των ενεργειακών θεμάτων.

Ενδεικτικά προτείνεται, να διατεθούν για τη διδασκαλία, κάθε ενότητας από το διδακτικό βιβλίο των Βλάχου Ι. κ.ά. οι ώρες:

	ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΩΡΕΣ
1.1	Ευθύγραμμη κίνηση	12
1.2	Δυναμική σε μια διάσταση	8
1.3	Δυναμική στο επίπεδο	20
1.4	Βαρύτητα	5
2.1	Διατήρηση ορμής	6
2.2	Διατήρηση της μηχανικής ενέργειας	9

Β΄ τάξη

Γενική παιδεία

α. Από τα προβλήματα του σχολικού βιβλίου των Αλεξάκη Ν. κ.ά. (παραδείγματα, λυμένα και για λύση) δε θα διδαχθούν τα παρακάτω:

1. Από το κεφάλαιο 3.2 «Συνεχές ηλεκτρικό ρεύμα» τα λυμένα 1, 3, 5 των σελίδων 111, 113, και 114 και τα προς λύση 17, 18, 19, 20 β ερώτημα, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, των σελίδων 131, 133, 134.

2. Από το κεφάλαιο 3.3 «Ηλεκτρομαγνητισμός» τα παραδείγματα 5, 8 των σελίδων 160, 175, τα λυμένα 1, 2, 3 των σελίδων 180, 181 και τα προς λύση 20, 32, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60 των σελίδων 193, 194, 195, 196, 197, 198.

3. Από το κεφάλαιο 4 «Ταλαντώσεις και κύματα» το λυμένο της σελίδας 223, και τα προς λύση 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, των σελίδων 231, 232.

β. Από τα υπόλοιπα προβλήματα καθώς και από τις ερωτήσεις-δραστηριότητες να διδαχθούν όσα κατά την άποψη των διδασκόντων συμβάλλουν στην καλύτερη εμπέδωση της ύλης, φυσικά μέσα στα πλαίσια του προγραμματισμού τους για την έγκαιρη ολοκλήρωση της ύλης.

γ. Ενδεικτικά προτείνεται, να διατεθούν για τη διδασκαλία, κάθε ενότητας από το διδακτικό βιβλίο των Αλεξάκη Ν. κ.ά. οι ώρες:

	ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΩΡΕΣ
3.1	ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΗΛΕΚΤΡΙΚΩΝ ΦΟΡΤΙΩΝ	12
3.1.1.	Ο νόμος του Coulomb.	
3.1.2.	Ηλεκτρικό πεδίο.	
3.1.3.	Ηλεκτρική δυναμική ενέργεια.	
3.1.4.	Δυναμικό – Διαφορά δυναμικού.	
3.1.5.	Πυκνωτές.	

3.2	ΣΥΝΕΧΕΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟ ΡΕΥΜΑ	
3.2.1.	Ηλεκτρικές πηγές.	
3.2.2.	Ηλεκτρικό ρεύμα.	
3.2.3.	Κανόνες Kirchhoff.	
3.2.4.	Αντίσταση – Αντιστάτης.	
3.2.5.	Συνδεσμολογία αντιστατών(αντιστάσεων).	15
3.2.7.	Ενέργεια και ισχύς του ηλεκτρικού ρεύματος.	
3.2.8.	Ηλεκτρεγερτική δύναμη (ΗΕΔ) πηγής.	
3.2.9.	Νόμος του ΟΗΜ για κλειστό κύκλωμα.	
3.2.10.	Αποδέκτες.	
3.3	ΗΛΕΚΤΡΟΜΑΓΝΗΤΙΣΜΟΣ	
3.3.1.	Μαγνητικό πεδίο.	
3.3.2.	Μαγνητικό πεδίο ρευματοφόρων αγωγών.	
3.3.3.	Ηλεκτρομαγνητική δύναμη (χωρίς τη δύναμη μεταξύ παραλλήλων ρευματοφόρων αγωγών και τον ορισμό του Ampere στο S.I.).	11
3.3.4.	Η ύλη μέσα στο μαγνητικό πεδίο.	
3.3.6.	Ηλεκτρομαγνητική επαγωγή.	
4.1	ΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΤΑΛΑΝΤΩΣΕΙΣ	
4.1.1.	Περιοδικά φαινόμενα.	
4.1.2.	Γραμμική αρμονική ταλάντωση με ιδανικό ελατήριο.	10
4.1.3.	Απλό εκκρεμές.	

Θετική και τεχνολογική κατεύθυνση

α. Επειδή το κεφάλαιο της Ηλεκτρομαγνητικής επαγωγής περιέχει έννοιες που είναι απαραίτητες για τη διδασκαλία μέρους της ύλης της Φυσικής θετικής και τεχνολογικής κατεύθυνσης της Γ΄ Λυκείου (Νόμος της επαγωγής ,εναλλασσόμενο ρεύμα, αμοιβαία επαγωγή και αυτεπαγωγή) θα πρέπει να διατεθεί ο απαραίτητος χρόνος για να διδαχθούν οι έννοιες αυτές.

β. Ενδεικτικά προτείνεται, να διατεθούν για τη διδασκαλία, κάθε ενότητας από το διδακτικό βιβλίο των Ιωάννου Ι. κ.ά. οι ώρες:

ΕΝΟΤΗΤΕΣ		ΩΡΕΣ
1	ΚΙΝΗΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΑΕΡΙΩΝ	7
1-1	Εισαγωγή.	
1-2	Οι νόμοι των αερίων.	
1-3	Καταστατική εξίσωση των ιδανικών αερίων.	
1-4	Κινητική θεωρία.	
1-5	Τα πρώτα σημαντικά αποτελέσματα (εξαιρείται η απόδειξη της σχέσης $p = \frac{1}{3} \frac{Nm\overline{v^2}}{V}$).	
2	ΘΕΡΜΟΔΥΝΑΜΙΚΗ	13
2-1	Εισαγωγή.	
2-2	Θερμοδυναμικό σύστημα.	
2-3	Ισορροπία θερμοδυναμικού συστήματος.	
2-4	Αντιστρεπτές μεταβολές.	
2-5	Έργο παραγόμενο από αέριο κατά τη διάρκεια μεταβολών όγκου.	
2-6	Θερμότητα.	
2-7	Εσωτερική ενέργεια.	
2-8	Πρώτος θερμοδυναμικός νόμος.	
2-9	Εφαρμογή του πρώτου θερμοδυναμικού νόμου σε ειδικές περιπτώσεις.	
2-10	Γραμμομοριακές ειδικές θερμότητες αερίων.	
2-11	Θερμικές μηχανές.	
2-12	Ο δεύτερος θερμοδυναμικός νόμος.	
2-13	Η μηχανή του Carnot.	
3	ΗΛΕΚΤΡΙΚΟ ΠΕΔΙΟ.	7
3-6	Η δυναμική ενέργεια πολλών σημειακών φορτίων.	
3-8	Κινήσεις φορτισμένων σωματιδίων σε ομογενές ηλεκτροστατικό πεδίο (Εξαιρούνται ο καθοδικός σωλήνας και ο παλμογράφος).	
4	ΜΑΓΝΗΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ	5
4-7	Δύναμη που ασκεί το μαγνητικό πεδίο σε κινούμενο φορτίο.	
4-8	Κίνηση φορτισμένων σωματιδίων μέσα σε μαγνητικό πεδίο.	

5	ΗΛΕΚΤΡΟΜΑΓΝΗΤΙΚΗ ΕΠΑΓΩΓΗ	
5-3	Ευθύγραμμος αγωγός κινούμενος σε ομογενές μαγνητικό πεδίο.	
5-4	Ο κανόνας του Lenz και η αρχή διατήρησης της ενέργειας στο φαινόμενο της επαγωγής.	
5-5	Στρεφόμενος αγωγός.	
5-6	Στρεφόμενο πλαίσιο - Εναλλασσόμενη τάση.	
5-7	Εναλλασσόμενο ρεύμα.	
5-8	Ενεργός ένταση – Ενεργός τάση.	
5-9	Ο νόμος του Joule – Ισχύς του εναλλασσόμενου ρεύματος.	
5-13	Αμοιβαία επαγωγή.	
5-14	Αυτεπαγωγή.	
		16

ΧΗΜΕΙΑ

1. ΣΚΟΠΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΧΗΜΕΙΑΣ ΣΤΟ ΛΥΚΕΙΟ

Η διδασκαλία της Χημείας στο Γενικό Λύκειο θα πρέπει να καλλιεργεί στο μαθητή:

- Γνώσεις σχετικές με έννοιες, θεωρίες, νόμους και αρχές που αφορούν στη Χημεία.
- Ικανότητα να συνδυάζει επιστημονικά δεδομένα, να κάνει υπολογισμούς και να εξαγάγει συμπεράσματα.
- Ικανότητα να διατυπώνει υποθέσεις και να προσπαθεί να τις επαληθεύσει χρησιμοποιώντας την επιστημονική μέθοδο.
- Ικανότητα να εκτελεί πειράματα, να καταγράφει τις μετρήσεις, να ελέγχει την αξιοπιστία τους και να ερμηνεύει τα αποτελέσματα.
- Ικανότητα να χρησιμοποιεί τη «χημική γλώσσα» για να μεταδίδει πληροφορίες και να υποστηρίζει τα επιχειρήματά του.
- Υπευθυνότητα σε ό,τι αφορά την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.
- Κατανόηση της συμβολής της Χημείας στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής του σύγχρονου ανθρώπου αλλά και των κινδύνων από την αλόγιστη χρήση της.
- Ικανότητα να συλλέγει πληροφορίες από επιστημονικές πηγές αξιοποιώντας την τεχνολογία της πληροφορικής.

2. ΟΔΗΓΙΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Α΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ (2 ώρες την εβδομάδα, καθ' όλη τη διάρκεια του έτους).

Θα διδαχθεί το βιβλίο «Χημεία» Α΄ Λυκείου των Λιοδάκη Σ., Γάκη Δ., Θεοδωρόπουλου Δ., Θεοδωρόπουλου Π. και Κάλλη Α.

Το βιβλίο συνοδεύεται από Εργαστηριακό οδηγό για το μαθητή, Τετράδιο Εργαστηριακών Ασκήσεων, Εποπτικό υλικό και Βιβλίο για τον καθηγητή, στο οποίο αναγράφονται αναλυτικά οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος.

Από το ανωτέρω εκπαιδευτικό υλικό να διδαχθούν:

1. Κεφάλαιο 1^ο: Βασικές έννοιες.
2. Κεφάλαιο 2^ο: Περιοδικός πίνακας – Δεσμοί.
3. Κεφάλαιο 3^ο: Οξέα – Βάσεις – Οξειδία – Άλατα.
4. Κεφάλαιο 4^ο: Στοιχειομετρία.
5. Κεφάλαιο 5^ο: Πυρηνική Χημεία.

Εργαστηριακές ασκήσεις:

1. Χημικά φαινόμενα.
2. Παράγοντες που επηρεάζουν την ταχύτητα διάλυσης.
3. Πυροχημική ανίχνευση μετάλλων.
4. Ηλεκτρική αγωγιμότητα διαλυμάτων ηλεκτρολυτών.
5. Εύρεση pH διαλυμάτων με χρήση δεικτών και πεχαμέτρου*.
6. Χημικές αντιδράσεις και ποιοτική ανάλυση ιόντων.
7. Παρασκευή διαλύματος ορισμένης συγκέντρωσης – Αραίωση διαλυμάτων.

* Στα σχολεία που διαθέτουν πεχάμετρο.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΥΛΗΣ ΣΕ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ (δ.ω.)

1^η δ.ω.: Εισαγωγή, Με τι ασχολείται η Χημεία. Ποια η σημασία της Χημείας στη ζωή μας. Μετρήσεις, μονάδες μέτρησης. Το διεθνές σύστημα μονάδων (SI). Σελ. 3-7.

2^η δ.ω.: Γνωρίσματα της ύλης. Μάζα και βάρος, όγκος, πυκνότητα. Σελ. 7-10.

3^η δ.ω.: Δομικά σωματίδια της ύλης. Άτομα – μόρια – ιόντα. Σελ. 10-12.

4^η δ.ω.: Δομή του ατόμου. Ατομικός αριθμός – μαζικός αριθμός – ισότοπα. Σελ. 13-15.

5^η δ.ω.: Χημικά φαινόμενα και Καταστάσεις της ύλης – Ιδιότητες της ύλης – Φυσικά και χημικά φαινόμενα. Σελ. 15-17.

1^η εργαστηριακή άσκηση. Πείραμα 1: Χημικά φαινόμενα. Σελ. 29-32 του Εργαστηριακού Οδηγού.

Παρατήρηση: Η προσθήκη του διαλύματος HNO_3 στο Cu να γίνει από το διδάσκοντα το μάθημα και οπωσδήποτε εντός του απαγωγού αερίων.

6^η δ.ω.: Ταξινόμηση της ύλης. Καθαρές ουσίες και μίγματα. Στοιχεία και χημικές ενώσεις. Ομογενή και ετερογενή μίγματα. Σελ. 18-20.

7^η δ.ω.: Γενικά για τα διαλύματα. Περιεκτικότητες διαλυμάτων. Εκφράσεις περιεκτικότητας. Σελ. 20-21.

8^η & 9^η δ.ω.: Διαλυτότητα. Σελ. 22.

2^η εργαστηριακή άσκηση. Πείραμα 2: Παράγοντες που επηρεάζουν την ταχύτητα διάλυσης. Σελ. 33-36 του Εργαστηριακού Οδηγού.

10^η δ.ω.: Περιοδικός πίνακας – δεσμοί: Εισαγωγή, Ηλεκτρονιακή δομή των ατόμων. Σελ. 43-46.

11^η δ.ω.: Κατάταξη των στοιχείων. Χρησιμότητα του Περιοδικού Πίνακα. Σελ. 47-50.

12^η δ.ω.: Τι είναι ο χημικός δεσμός; Πότε και γιατί δημιουργείται; Παράγοντες που καθορίζουν τη χημική συμπεριφορά των ατόμων. Ηλεκτρόνια σθένους. Ατομική ακτίνα (το μέγεθος του ατόμου). Σελ. 52-54.

13^η δ.ω.: Είδη χημικών δεσμών. Ιοντικός ή ετεροπολικός δεσμός. Χαρακτηριστικά ιοντικών ή ετεροπολικών ενώσεων. Σελ. 54-58.

14^η δ.ω.: Ομοιοπολικός δεσμός. Χαρακτηριστικά ομοιοπολικών ή μοριακών ενώσεων. Σελ. 58-61.

15^η δ.ω.: Η γλώσσα της χημείας. Εισαγωγή. Χημικά σύμβολα, το αλφαβητάρι της χημείας. Χημικοί τύποι ενώσεων, το λεξιλόγιο της χημείας. Σελ. 62-64.

16^η δ.ω.: Γραφή μοριακών τύπων ανόργανων χημικών ενώσεων. Ονοματολογία ανόργανων χημικών ενώσεων. Σελ. 65-66.

17^η δ.ω.: 3^η εργαστηριακή άσκηση. Πείραμα 3: Πυροχημική ανίχνευση μετάλλων. Σελ. 37-40 του Εργαστηριακού Οδηγού.

Παρατήρηση: Το πείραμα να γίνει υπό μορφή επίδειξης στο εργαστήριο από το διδάσκοντα το μάθημα.

18^η δ.ω.: Οξέα, βάσεις, οξειδία, άλατα. Εισαγωγή. Θεωρία ηλεκτρολυτικής διάστασης. Σελ. 83-84.

4^η εργαστηριακή άσκηση. Πείραμα 4: Ηλεκτρική αγωγιμότητα διαλυμάτων ηλεκτρολυτών. Σελ. 41-45 του Εργαστηριακού Οδηγού.

19^η δ.ω.: Ορισμός, Ονοματολογία, Ταξινόμηση οξέων και βάσεων. Σελ. 84-87.

20^η δ.ω.: Όξινο και βασικός χαρακτήρας. Ιδιότητες οξέων. Ιδιότητες βάσεων. Σελ. 87-89.

21^η δ.ω.: Το pH (πε-χα). Σελ. 89-91.

5^η εργαστηριακή άσκηση. Πείραμα 5: Εύρεση pH διαλυμάτων με χρήση δεικτών και πεχαμέτρου. Σελ. 46-51 του Εργαστηριακού Οδηγού.

22^η δ.ω.: Οξειδία. Άλατα. Σελ. 92-95.

23^η δ.ω.: Χημικές αντιδράσεις. Σελ. 95-97.

24^η δ.ω.: Χαρακτηριστικά των χημικών αντιδράσεων. Σελ. 97-99.

25^η δ.ω.: Μερικά είδη χημικών αντιδράσεων. Α. Οξειδοαναγωγικές αντιδράσεις. Σελ. 99-102.

26^η δ.ω.: Β. Μεταθετικές αντιδράσεις. Σελ. 102-105.

27^η δ.ω.: Ασκήσεις συμπλήρωσης οξειδοαναγωγικών και μεταθετικών αντιδράσεων.

- 28^η δ.ω.: Οξέα, βάσεις, οξειδία, άλατα, εξουδετέρωση και καθημερινή ζωή. Σελ. 105-109.
- 29^η δ.ω.: 6^η εργαστηριακή άσκηση. Πείραμα 6: Χημικές αντιδράσεις και ποιοτική ανάλυση ιόντων. Σελ. 52-58 του Εργαστηριακού Οδηγού.
- 30^η δ.ω.: Στοιχειομετρία: Εισαγωγή, Σχετική ατομική μάζα, σχετική μοριακή μάζα. Σελ. 127-130.
- 31^η & 32^η δ.ω.: Το mol: μονάδα ποσότητας ουσίας στο S.I. Γραμμομοριακός όγκος. Σελ. 130-136.
- 33^η δ.ω.: Καταστατική εξίσωση των αερίων. Σελ. 137-140.
- 34^η δ.ω.: Συγκέντρωση ή μοριακότητα κατ' όγκο διαλύματος. Σελ. 141-143.
- 35^η δ.ω.: Αραίωση διαλύματος. Ανάμειξη διαλυμάτων. Σελ. 143-146.
- 36^η δ.ω.: Επαναληπτικές ασκήσεις στις συγκεντρώσεις διαλυμάτων.
- 37^η δ.ω.: 7^η εργαστηριακή άσκηση. Πείραμα 7. Παρασκευή διαλύματος ορισμένης συγκέντρωσης. Αραίωση διαλυμάτων. Σελ. 59-62 του Εργαστηριακού Οδηγού.
- 38^η δ.ω.: Στοιχειομετρικοί υπολογισμοί. Μεθοδολογία για την επίλυση προβλημάτων στοιχειομετρίας. 1. Ασκήσεις στις οποίες η ουσία που δίνεται ή ζητείται δεν είναι καθαρή. Σελ. 147-150.
- 39^η δ.ω.: 2. Ασκήσεις στις οποίες δίνονται οι ποσότητες δύο αντιδρώντων ουσιών. 3. Ασκήσεις με διαδοχικές αντιδράσεις. Σελ. 150-154.
- 40^η δ.ω.: Επαναληπτικές ασκήσεις στοιχειομετρίας.
- 41^η και 42^η δ.ω.: Πυρηνική Χημεία: Εισαγωγή, Βασικές έννοιες, Η ραδιενέργεια Σελ. 169-174.
- 43^η δ.ω.: Χρόνος υποδιπλασιασμού (ημιζωή). Μονάδες ραδιενέργειας. Σελ. 174-176.
- 44^η δ.ω.: Επιπτώσεις της ραδιενέργειας στον άνθρωπο και κυριότερες πηγές ραδιενέργειας. Σελ. 177-179.
- 45^η δ.ω.: Μερικές εφαρμογές των ραδιοϊσοτόπων. Σελ. 179-181.

Β΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

- **Χημεία Γενικής Παιδείας** (2 ώρες την εβδομάδα, καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους).

Θα διδαχθεί το βιβλίο «Χημεία Γενικής Παιδείας» Β΄ Λυκείου των Λιοδάκη Σ., Γάκη Δ., Θεοδωρόπουλου Δ., Θεοδωρόπουλου Π. και Κάλλη Α.

Το βιβλίο συνοδεύεται από Εργαστηριακό οδηγό για το μαθητή, Τετράδιο Εργαστηριακών Ασκήσεων, Εποπτικό υλικό και Βιβλίο για τον καθηγητή, στο οποίο αναγράφονται αναλυτικά οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος.

Από το ανωτέρω εκπαιδευτικό υλικό να διδαχθούν:

1. Κεφάλαιο 1^ο: Γενικό μέρος οργανικής χημείας εκτός της παραγράφου 1.5 (Ανάλυση των οργανικών ενώσεων) (Σελίδες 16 έως 20).
2. Κεφάλαιο 2^ο: Πετρέλαιο – Υδρογονάνθρακες εκτός από τις γενικές παρασκευές αλκανίων (Σελίδες 40 έως 41) και την παρασκευή του ακετυλενίου με υδρόλυση του ανθρακασβεστίου (Σελίδα 54).

3. Κεφάλαιο 3^ο: Αλκοόλες – Φαινόλες.
4. Κεφάλαιο 4^ο: Καρβοξυλικά οξέα.
5. Κεφάλαιο 5^ο: Βιομόρια και άλλα μόρια.

Εργαστηριακές ασκήσεις:

1. Παρασκευή και οξείδωση αιθανόλης.
2. Παρασκευή και ανίχνευση αλδεϋδών.
3. Όξινος χαρακτήρας των καρβοξυλικών οξέων.
4. Ανίχνευση υδατανθράκων.
5. Παρασκευή Nylon 6,10.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΥΛΗΣ ΣΕ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ (δ.ω.)

1^η δ.ω.: Εισαγωγή στην οργανική χημεία. Σημασία της οργανικής χημείας. Γιατί ο άνθρακας ξεχωρίζει. Σελ. 3 - 5.

2^η δ.ω.: Ταξινόμηση οργανικών ενώσεων – ομόλογες σειρές. Με βάση το είδος των δεσμών που αναπτύσσονται μεταξύ των ατόμων άνθρακα. Με βάση τον τρόπο σύνδεσης των ατόμων άνθρακα μεταξύ τους (διάταξη ανθρακικής αλυσίδας). Σελ. 5 - 7.

3^η δ.ω.: Ταξινόμηση με βάση τη χαρακτηριστική ομάδα που βρίσκεται στο μόριο της ένωσης. Σελ. 7 - 8.

4^η δ.ω.: Ταξινόμηση των οργανικών ενώσεων με βάση τις ομόλογες σειρές. Σελ. 8 - 9.

5^η δ.ω.: Ονοματολογία άκυκλων οργανικών ενώσεων. Ενώσεις με ευθύγραμμη ανθρακική αλυσίδα. Σελ. 9 - 12.

6^η δ.ω.: Ενώσεις με διακλαδισμένη αλυσίδα. Σελ. 12 - 13.

7^η δ.ω.: Ισομέρεια. Σελ. 13 - 16.

8^η δ.ω.: Εφαρμογές ονοματολογίας και ισομέρειας.

9^η δ.ω.: Καύσιμα – καύση. Πετρέλαιο. Σχηματισμός πετρελαίου. Διύλιση πετρελαίου. Σελ. 33 - 36.

10^η δ.ω.: Βενζίνη. Νάφθα – Πετροχημικά. Φυσικό αέριο. Σελ. 37 - 39.

11^η δ.ω.: Αλκάνια – μεθάνιο. Γενικά. Προέλευση. Παρασκευές. Φυσικές ιδιότητες. Σελ. 39 - 41. (Δε θα διδαχθούν οι γενικές παρασκευές των αλκανίων).

12^η δ.ω.: Χημικές ιδιότητες. Χρήσεις. Σελ. 41 - 44.

13^η δ.ω.: Καυσαέρια – καταλύτες αυτοκινήτων. Σελ. 44 - 47.

14^η δ.ω.: Αλκένια – αιθένιο ή αιθυλένιο. Γενικά. Προέλευση – Παρασκευές. Φυσικές ιδιότητες. Σελ. 47 - 48.

15^η δ.ω.: Χημικές ιδιότητες. Χρήσεις αλκενίων και αιθυλενίου. Σελ. 48 - 53.

16^η δ.ω.: Αλκίνια – αιθίνιο ή ακετυλένιο. Γενικά. Προέλευση – Παρασκευές. Παρασκευές ακετυλενίου εκτός από τη μέθοδο υδρόλυσης του ανθρακασβεστίου. Φυσικές ιδιότητες ακετυλενίου. Σελ. 53 - 54.

17^η δ.ω.: Χημικές ιδιότητες. Χρήσεις. Σελ. 54 - 56.

- 18^η δ.ω.: Αρωματικές ενώσεις – Βενζόλιο. Γενικά – Τύπος του βενζολίου. Παρασκευές βενζολίου και αλκυλοβενζολίων. Φυσικές ιδιότητες. Χημικές ιδιότητες. Χρήσεις. Σελ. 57 - 59.
- 19^η δ.ω.: Φωτοχημική ρύπανση. Όζον – Τρύπα του όζοντος. Φαινόμενο θερμοκηπίου. Σελ. 59 - 63.
- 20^η δ.ω.: Αλκοόλες – Φαινόλες. Εισαγωγή. Αλκοόλες. Κορεσμένες μονοσθενείς αλκοόλες – Αιθανόλη. Γενικά. Παρασκευές. Φυσικές ιδιότητες. Σελ. 79 - 83.
- 21^η δ.ω.: Χημικές ιδιότητες αλκοολών. Χρήσεις. Σελ. 83 - 86.
- 22^η δ.ω.: 1^η εργαστηριακή άσκηση: «Παρασκευή και οξείδωση της αιθανόλης». Σελ. 29 – 35 του Εργαστηριακού Οδηγού.
- Παρατήρηση: Η προσθήκη του πυκνού H₂SO₄ που είναι απαραίτητο για την οξείδωση της αιθανόλης να γίνει από το διδάσκοντα το μάθημα.**
- 23^η δ.ω.: Μερικές χαρακτηριστικές ιδιότητες των καρβονυλικών ενώσεων. Μεθανάλη. Σελ. 87 - 88.
- 24^η δ.ω.: 2^η εργαστηριακή άσκηση: «Παρασκευή και ανίχνευση αλδεϋδών». Σελ. 36 – 40 του Εργαστηριακού Οδηγού.
- 25^η δ.ω.: Φαινόλες. Γενικά. Παρασκευές. Φυσικές ιδιότητες. Χημικές ιδιότητες. Χρήσεις. Σελ. 88 - 90.
- 26^η δ.ω.: Καρβοξυλικά οξέα. Εισαγωγή. Ταξινόμηση. Κορεσμένα μονοκαρβονικά οξέα. Αιθανικό οξύ. Γενικά. Σελ. 101-103.
- 27^η δ.ω.: Παρασκευές. Σελ. 104.
- 28^η δ.ω.: Φυσικές ιδιότητες. Χημικές Ιδιότητες. Χρήσεις. Σελ. 105-106.
- 29^η δ.ω.: 3^η εργαστηριακή άσκηση: «Όξινος χαρακτήρας των καρβοξυλικών οξέων». Σελ. 41 – 44 του Εργαστηριακού Οδηγού.
- 30^η δ.ω.: Γαλακτικό οξύ ή 2-υδροξυπροπανικό οξύ. Παρασκευές (εκτός από τη συνθετική παρασκευή). Φυσικές ιδιότητες. Χημικές Ιδιότητες. Χρήσεις. Σελ. 107-108.
- 31^η δ.ω.: Βενζοϊκό οξύ. Παρασκευές. Φυσικές ιδιότητες. Χημικές Ιδιότητες. Χρήσεις. Σελ. 108-109.
- 32^η δ.ω.: Βιομόρια και άλλα μόρια. Εισαγωγή. Υδατάνθρακες. Κατάταξη των υδατανθράκων. Κατάταξη των μονοσακχαριτών. Σελ. 119-122.
- 33^η δ.ω.: Αναγωγικές ιδιότητες των μονοσακχαριτών. Σελ. 123.
- 34^η δ.ω.: 4^η εργαστηριακή άσκηση: «Ανίχνευση υδατανθράκων». Σελ. 49 – 52 του Εργαστηριακού Οδηγού.
- 35^η δ.ω.: Φωτοσύνθεση και μεταβολισμός των υδατανθράκων. Σελ. 123-124.
- 36^η δ.ω.: Λίπη και έλαια. Εισαγωγή. Λιπαρά οξέα και τριγλυκερίδια. Σαπωνοποίηση των τριγλυκεριδίων. Σελ. 125-126.
- 37^η δ.ω.: Απορρυπαντική δράση των σαπώνων. Σελ. 126-127.
- 38^η δ.ω.: Συνθετικά απορρυπαντικά. Βιολογικός ρόλος των λιπών και ελαίων. Σελ. 127-128.
- 39^η και 40^η δ.ω.: Πρωτεΐνες. Εισαγωγή. Αμινοξέα – πρωτεΐνες. Ο βιοχημικός ρόλος των πρωτεϊνών. Ο πίνακας 5.3 να μην απομνημονευτεί από τους μαθητές. Σελ. 129-133.
- 41^η δ.ω.: Πολυμερή (Πλαστικά). Γενικά – κατάταξη. Σελ. 133-134
- 42^η δ.ω.: Πολυμερή προσθήκης. Σελ. 134-135.

43^η δ.ω.: Πολυμερή συμπύκνωση. Σελ. 135-136.

44^η δ.ω.: Υφάνσιμες ίνες. Σελ. 137-138.

45^η δ.ω.: 5^η εργαστηριακή άσκηση: «Παρασκευή Nylon 6,10». Σελ. 57 – 60 του Εργαστηριακού Οδηγού.

- **Χημεία Θετικής Κατεύθυνσης** (2 ώρες την εβδομάδα, καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους).

Θα διδαχθεί το βιβλίο «Χημεία Θετικής Κατεύθυνσης» Β' Λυκείου των Λιοδάκη Σ., Γάκη Δ., Θεοδωρόπουλου Δ., Θεοδωρόπουλου Π. και Κάλλη Α.

Το βιβλίο συνοδεύεται από Εργαστηριακό οδηγό για το μαθητή, Τετράδιο Εργαστηριακών Ασκήσεων, Εποπτικό υλικό και Βιβλίο για τον καθηγητή, στο οποίο αναγράφονται αναλυτικά οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος.

Από το ανωτέρω εκπαιδευτικό υλικό να διδαχθούν:

1. Κεφάλαιο 1^ο: Διαμοριακές δυνάμεις – Καταστάσεις της ύλης – Προσθετικές ιδιότητες εκτός της παραγράφου 1.2 (Προσθετικές ιδιότητες διαλυμάτων) (Σελίδες 17 έως 29).
2. Κεφάλαιο 2^ο: Θερμοχημεία εκτός: α) Πρότυπη ενθαλπία διάλυσης και β) Ενθαλπία δεσμού της παραγράφου 2.1 (Σελίδες 57, 58).
3. Κεφάλαιο 3^ο: Χημική κινητική.
4. Κεφάλαιο 4^ο: Χημική ισορροπία.
5. Κεφάλαιο 5^ο: Οξειδοαναγωγή – Ηλεκτρόλυση.

Εργαστηριακές ασκήσεις:

1. Υπολογισμός θερμότητας αντίδρασης.
2. Ταχύτητα αντίδρασης και παράγοντες που την επηρεάζουν.
3. Δράση καταλυτών.
4. Παράγοντες που επηρεάζουν τη θέση χημικής ισορροπίας.

- **Χημεία μάθημα επιλογής** (2 ώρες την εβδομάδα, καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους).

Θα διδαχθεί το βιβλίο «Χημεία επιλογής» Β' Λυκείου των Λιοδάκη Σ., Γάκη Δ., Θεοδωρόπουλου Δ., Θεοδωρόπουλου Π. και Κάλλη Α.

Το βιβλίο συνοδεύεται από Εργαστηριακό οδηγό για το μαθητή, Τετράδιο Εργαστηριακών Ασκήσεων, Εποπτικό υλικό και Βιβλίο για τον καθηγητή, στο οποίο αναγράφονται αναλυτικά οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος.

Από το ανωτέρω εκπαιδευτικό υλικό να διδαχθούν:

Κεφάλαιο 5: Οξειδοαναγωγή – Ηλεκτρόλυση.

Κεφάλαιο 6: Μέταλλα και κράματα.

Κεφάλαιο 7: Μελέτη ενώσεων πρακτικού – βιομηχανικού ενδιαφέροντος.

Κεφάλαιο 8: Υλικά.

Στο πλαίσιο αυτής της διδακτέας ύλης να γίνονται και οι εξής εργαστηριακές ασκήσεις από τον εργαστηριακό οδηγό «Χημεία Β΄ Λυκείου Κατεύθυνσης»:

Πείραμα 5: Αντιδράσεις οξειδοαναγωγής.

Πείραμα 6: Ηλεκτρόλυση διαλύματος ηλεκτρολύτη.

Πείραμα 7: Επιμετάλλωση.

Γ΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

- **Χημεία Θετικής Κατεύθυνσης** (2 ώρες την εβδομάδα, καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους).

Θα διδαχθεί το βιβλίο «Χημεία Θετικής Κατεύθυνσης» Γ΄ Λυκείου των Λιοδάκη Σ., Γάκη Δ., Θεοδωρόπουλου Δ. και Θεοδωρόπουλου Π.

Το βιβλίο συνοδεύεται από Εργαστηριακό οδηγό για το μαθητή, Τετράδιο Εργαστηριακών Ασκήσεων, Εποπτικό υλικό και Βιβλίο για τον καθηγητή, στο οποίο αναγράφονται αναλυτικά οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος.

- **Χημεία Τεχνολογικής Κατεύθυνσης** (1 ώρα την εβδομάδα, καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους).

Θα διδαχθεί το βιβλίο «Χημεία Τεχνολογικής Κατεύθυνσης» Γ΄ Λυκείου των Λιοδάκη Σ., Γάκη Δ., Θεοδωρόπουλου Δ., και Θεοδωρόπουλου Π.

Το βιβλίο συνοδεύεται από Εργαστηριακό οδηγό για το μαθητή, Τετράδιο Εργαστηριακών Ασκήσεων, Εποπτικό υλικό και Βιβλίο για τον καθηγητή, στο οποίο αναγράφονται αναλυτικά οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος.

ΒΙΟΛΟΓΙΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Β΄ ΤΑΞΗ

Με την ύλη της Βιολογίας Γενικής Παιδείας της Β΄ τάξης του Γενικού Λυκείου, εκτός από την κάλυψη αναγκών σχετικών με τη Γενική Παιδεία του συνόλου των μαθητών ανεξάρτητα από την κατεύθυνση που ακολουθούν, παρέχονται επίσης γνώσεις που αποτελούν προϋπόθεση και

απαραίτητο γνωστικό υπόβαθρο για την παρακολούθηση των μαθημάτων της Βιολογίας Γενικής Παιδείας και Θετικής Κατεύθυνσης της Γ΄ τάξης του Γενικού Λυκείου αλλά και του μαθήματος Χημεία – Βιοχημεία της Τεχνολογικής Κατεύθυνσης της Γ΄ τάξης επίσης.

Λαμβάνοντας δε υπόψη το μεγάλο αριθμό μαθητών της Γ΄ Λυκείου οι οποίοι επιλέγουν τη Βιολογία Γενικής Παιδείας και τις απαιτήσεις της διδασκαλίας του μαθήματος Κατεύθυνσης, οι ενότητες και οι υποενότητες που επισημαίνονται στη συνέχεια, πρέπει να αποτελέσουν ανελαστικές επιλογές του εκπαιδευτικού, εντός του χρονικά περιορισμένου πλαισίου (1 ώρα εβδομαδιαίως) στο οποίο διδάσκεται το μάθημα.

Ενότητα 1 (ΧΗΜΙΚΗ ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΥΤΤΑΡΟΥ):

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί εντός του Οκτωβρίου.
Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Δομικός ρόλος των χημικών στοιχείων (C, H, O, N) στη σύσταση του κυττάρου και, κατ' επέκταση, των οργανισμών. Διάκριση μακρομορίων από μόρια μικρού Μοριακού Βάρους. Συσχέτιση δομής και βιολογικού ρόλου μακρομορίων - Δομή και βιολογικός ρόλος πρωτεϊνών, νουκλεϊνικών οξέων και φωσφολιπιδίων.
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.	Στη χημεία των υδατανθράκων

Ενότητα 2 (ΚΥΤΤΑΡΟ-ΘΕΜΕΛΙΩΔΗΣ ΜΟΝΑΔΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί εντός του Δεκεμβρίου.
----------------------	---

Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Κυτταρική θεωρία - Διάκριση ευκαρυωτικού - προκαρυωτικού κυττάρου. Δομή και λειτουργία πλασματικής μεμβράνης. Πυρήνας, ριβοσώματα, μιτοχόνδρια, χλωροπλάστες. Ρόλος των οργανιδίων στη ζωή και τη λειτουργία του κυττάρου και κατ' επέκταση του οργανισμού.
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση	Στη λεπτομερειακή περιγραφή της δομής των οργανιδίων.

Ενότητα 3 (ΜΕΤΑΒΟΛΙΣΜΟΣ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί εντός του Φεβρουαρίου.
Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Ενέργεια και οργανισμοί. Φωτοσύνθεση και αναπνοή (σχέση των δύο διαδικασιών, τι χρησιμοποιείται και τι παράγεται από την κάθε μία, ο ρόλος τους στη διατήρηση της ζωής).
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.	Στην αναλυτική περιγραφή των διαδικασιών της φωτοσύνθεσης και της αναπνοής και συνεπώς στην αναλυτική περιγραφή της δομής και του ρόλου του ATP και των ενζύμων.

Ενότητα 4 (ΓΕΝΕΤΙΚΗ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί εντός του Μαΐου.
----------------------	--

<p>Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.</p>	<p>Κύκλος ζωής του κυττάρου, Μίτωση, Μείωση. Ροή γενετικής πληροφορίας. Μεταλλάξεις. Γενετική Μηχανική.</p>
<p>Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.</p>	<p>Στις λεπτομέρειες του κυτταρικού κύκλου και τις λεπτομέρειες της αντιγραφής, μεταγραφής, μετάφρασης και γενετικού κώδικα, χωρίς όμως να πληγεί η δυνατότητα κατανόησης της ροής της γενετικής πληροφορίας, που θα καθιστούσε αδύνατη, την παρακολούθηση ενοτήτων του μαθήματος Βιολογίας Γενικής Παιδείας της Γ΄ Γενικού Λυκείου. Επίσης, στις λεπτομέρειες του μηχανισμού της μίτωσης και της μείωσης. Πιο συγκεκριμένα, σε κάθε διαίρεση μπορούν να παρουσιάζονται τα στιγμιότυπα της πρόφασης, μετάφασης και τελόφασης, χωρίς τις ιδιαίτερες λεπτομέρειες του τρόπου με τον οποίο επιτεύχθηκαν, τη χιασματυπία κλπ. Ωστόσο οι μαθητές πρέπει να αναγνωρίζουν τις εναλλακτικές διευθετήσεις των ομόλογων χρωμοσωμάτων, κατά τη μετάφαση 1, ώστε να μπορούν να παρακαλουθήσουν και να κατανοήσουν τις ενότητες της Γενετικής και των χρωμοσωμικών μεταλλάξεων, ως υποψήφιοι της Θετικής Κατεύθυνσης στη Γ΄ τάξη.</p>

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στην ανάδειξη, κατά τη διδασκαλία όλων των ενοτήτων, της εξελικτικής διάστασης των διδασκομένων δομών και λειτουργιών, με παραδείγματα όπου είναι δυνατό και από την καθημερινή ζωή, τα οποία θα βοηθήσουν τους μαθητές να κατανοήσουν την έννοια και τη σημασία της εξέλιξης της ζωής στον πλανήτη μας.

ΒΙΟΛΟΓΙΑ – ΜΑΘΗΜΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ
(για όλες τις Κατευθύνσεις της Β΄ τάξης)

Η Βιολογία Επιλογής στη Β΄ Λυκείου, όπως τα περισσότερα μαθήματα επιλογής, επιλέγεται από μαθητές με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το αντικείμενο και στα περισσότερα Λύκεια, λόγω των αναγκών του προγράμματος, διδάσκεται εντός ενός συνεχούς διώρου.

Εξαιτίας αυτών των χαρακτηριστικών, στο μάθημα αυτό πρέπει να αποφεύγεται -ίσως περισσότερο από άλλα- η βιβλιοκεντρική και δασκαλοκεντρική διδασκαλία, με την οποία μπορεί

να καλύπτεται ένα μεγάλο μέρος της ύλης στη διάρκεια των δύο διδακτικών ωρών, αλλά καθώς δεν κινεί το ενδιαφέρον των μαθητών και δεν τους ενεργοποιεί, μπορεί να προκαλέσει κόπωση και ίσως απογοήτευση για την επιλογή του.

Αντίθετα, και λόγω του ενδιαφέροντος των νέων παιδιών για τη Βιολογία του ανθρώπου, είναι προτιμότερη μια διδακτική προσέγγιση, στην οποία ο χρόνος διδασκαλίας διατίθεται πρωτίστως σε δραστηριότητες (συζήτηση, ανάληψη εργασιών κ.ά.) που κινητοποιούν τους μαθητές και τους επαληθεύουν την εγγύτητα του αντικειμένου που επέλεξαν με την καθημερινότητα και την ίδια τη ζωή τους.

Σε μια τέτοια προσέγγιση είναι αυτονόητο ότι ο εκπαιδευτικός οφείλει να κάνει κρίσιμες επιλογές για την ύλη που θα διδάξει και τον προγραμματισμό της καθώς και για τη διδακτική προσέγγιση που θα ακολουθήσει. Σε ό,τι αφορά τη διδακτική προσέγγιση, ισχύουν οι κατευθύνσεις που προσδιορίζονται στο αντίστοιχο Πρόγραμμα Σπουδών και το Βιβλίο του Καθηγητή.

Σχετικά με την επιλογή της ύλης και το χρονικό προγραμματισμό της προτείνονται τα εξής:

Ενότητα 1 (ΧΗΜΙΚΗ ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΥΤΤΑΡΟΥ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί εντός του Σεπτεμβρίου.
Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Ιστοί και όργανα.
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.	Στη δομή του κυττάρου, τις λεπτομέρειες της κατασκευής και της λειτουργίας των ιστών.

Ενότητα 2 (ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί εντός του Οκτωβρίου.
Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Ρόλος του Νευρικού Συστήματος και δομή του, Αισθήσεις, Ορμόνες, Ομοιόσταση. Παράγοντες που συμβάλλουν στην καλή λειτουργία του Νευρικού Συστήματος.

<p>Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.</p>	<p>Στην παραγωγή και τη μεταβίβαση της νευρικής ώσης, τη λεπτομερειακή περιγραφή του συνόλου των αισθητηρίων οργάνων και των αισθήσεων (η περιγραφή ενός αισθητηρίου οργάνου και του τρόπου δημιουργίας ενός είδους αίσθησης αρκούν), το μηχανισμό δράσης των ορμονών, το μηχανισμό της ανάδρασης και τη συμβολή των διαφόρων συστημάτων στην ομοίωση.</p>
---	--

Ενότητα 3 (ΜΥΪΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)

<p>Διάρκεια διδασκαλίας</p>	<p>Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί εντός του Νοεμβρίου.</p>
<p>Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.</p>	<p>Μυϊκό κύτταρο, Τύποι μυϊκού ιστού. Συνεργασία Μυϊκού και Νευρικού Συστήματος. Παράγοντες που συμβάλλουν στην καλή λειτουργία του Μυϊκού Συστήματος.</p>
<p>Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.</p>	<p>Στην αναλυτική περιγραφή του μυϊκού κυττάρου και της μυϊκής συστολής.</p>

Ενότητα 4 (ΣΚΕΛΕΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)

<p>Διάρκεια διδασκαλίας</p>	<p>Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί εντός του Δεκεμβρίου.</p>
<p>Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.</p>	<p>Ρόλος οστών, Μορφολογία, Σύσταση, Χόνδρος, Μυελός, Αρθρώσεις, Σκελετός του ανθρώπου. Παράγοντες που συμβάλλουν στην καλή λειτουργία του Σκελετικού Συστήματος.</p>

Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.	Στην ανάπτυξη και αύξηση των οστών και τις λεπτομέρειες σχετικά με τη δομή του οστίτη ιστού.
--	--

Ενότητα 5 (ΠΕΠΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί εντός του Ιανουαρίου.
Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Δομή και ρόλος του Πεπτικού Συστήματος. Παράγοντες που συμβάλλουν στην καλή λειτουργία του Πεπτικού Συστήματος, Διατροφή και Υγεία.
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.	Στους προσαρτημένους αδένες του Πεπτικού Συστήματος και τη διαδικασία της πέψης και της απορρόφησης των θρεπτικών ουσιών.

Ενότητα 6 (ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΟΥΣΙΩΝ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί εντός του Μαρτίου.
Έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	Αίμα, Λεμφικό Σύστημα, Κυκλοφορικό, Αναπνευστικό, Ουροποιητικό. Σχέση λειτουργίας Κυκλοφορικού, Αναπνευστικού και Ουροποιητικού Συστήματος. Παράγοντες που συμβάλλουν στην καλή λειτουργία του Κυκλοφορικού, Αναπνευστικού και Ουροποιητικού Συστήματος.

Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση.	Στη λεπτομερειακή περιγραφή της δομής των συστημάτων (Κυκλοφορικού, Αναπνευστικού, Ουροποιητικού).
--	--

Ενότητα 7 (ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)

Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί ως το τέλος του σχολικού έτους.
Λόγω της βαρύτητας της ενότητας για την ηλικία των μαθητών στους οποίους απευθύνεται, προτείνεται να διδαχθεί ολόκληρη.	

ΞΕΝΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ

Για τη διδασκαλία/εκμάθηση των Ξένων Γλωσσών στο Γυμνάσιο και στο Γενικό Λύκειο δίνονται εκτενείς οδηγίες στο βιβλίο του καθηγητή που συνοδεύει κάθε διδακτικό εγχειρίδιο. Επιπλέον, οι καθηγητές Ξένων Γλωσσών θα ήταν σκόπιμο να μελετήσουν προσεκτικά το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και το Αναλυτικό πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της εκάστοτε γλώσσας στο Γυμνάσιο, το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της εκάστοτε ξένης γλώσσας στο Γενικό Λύκειο καθώς και το Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο αναφοράς για τις γλώσσες (τα έγγραφα αυτά διατίθενται σε ηλεκτρονική μορφή στον κόμβο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου www.pi-schools.gr), ώστε:

- να υπάρχει συνέχεια στις μεθοδολογικές προσεγγίσεις στη διδασκαλία της ξένης γλώσσας από το Δημοτικό (Αγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά) στο Γυμνάσιο αλλά και στο Λύκειο,
- να εστιάζει η διδακτική διαδικασία στην επικοινωνιακή προσέγγιση της γλώσσας, δίνοντας έμφαση σε βασικές λεκτικές πράξεις, όπως αναφέρονται στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών,
- να προωθείται η ανάπτυξη της πολυπολιτισμικής συνείδησης, η αξία της πολυγλωσσίας και η διαθεματική διάσταση των ξένων γλωσσών και της εκμάθησής τους.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Στο Γυμνάσιο, στο μάθημα των Εικαστικών για τον προγραμματισμό της ύλης λαμβάνουμε υπόψη κατ' αρχάς τα δεδομένα του κάθε τμήματος του σχολείου, όπως αριθμό παιδιών, γενικό επίπεδο επίδοσης, εάν έχει διδαχτεί το μάθημα συστηματικά στα προηγούμενα έτη και το τι έχουν διδαχτεί, την ύπαρξη ή έλλειψη εργαστηρίων, βιβλιοθήκης, εξοπλισμού, σύνδεση με Internet κ.τ.λ. που υπάρχουν στη διάθεση του διδάσκοντος, καθώς και τις ιδιαιτερότητες του κάθε τόπου όπως ύπαρξη μουσείων, εκθεσιακών χώρων, μνημείων, ιδιαίτερης τοπικής ιστορίας κ.τ.λ.

Κατόπιν ξεκινάμε από τη στοχοθεσία. Από το Πρόγραμμα Σπουδών επιλέγουμε εφικτούς και πραγματοποιήσιμους μακροπρόθεσμους και βραχυπρόθεσμους στόχους. Με βάση την επίτευξη αυτών των στόχων προγραμματίζουμε ανοιχτές και ευέλικτες δραστηριότητες θέτοντας συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα. Στην πορεία διαπιστώνουμε με αξιολόγηση την αποτελεσματικότητα της διδακτικής μεθόδου, την επιτυχία των δραστηριοτήτων, τον βαθμό επίτευξης των στόχων και αναλόγως αναπροσαρμόζουμε τον προγραμματισμό.

Το χρονοδιάγραμμα διαρθρώνεται γενικά σε τρίμηνα στο Γυμνάσιο και σε τετράμηνα στο Λύκειο, αλλά και σε συνολικό ετήσιο και τριετή προγραμματισμό.

Στον προγραμματισμό των δραστηριοτήτων στις Εικαστικές Τέχνες και στη δημιουργία έργων ενσωματώνουμε τα κατάλληλα κεφάλαια και ασκήσεις του βιβλίου του μαθητή και επιπλέον ποικίλο «υλικό», όπως προβολές, ατομικά και ομαδικά projects, γραπτές εργασίες, συζητήσεις, επισκέψεις, εκθέσεις, internet κ.τ.λ. Ακολουθώντας όμως επακριβώς τη σειρά των κεφαλαίων του βιβλίου του μαθητή διευκολυνόμαστε στον τριμηνιαίο και ετήσιο προγραμματισμό μας.

Στο Λύκειο μελετούμε τη στοχοθεσία του Προγράμματος Σπουδών στο κάθε μάθημα της ειδικότητάς μας (Εικαστικά, Ελεύθερο Σχέδιο, Ιστορία της Τέχνης), αλλά και στα μαθήματα Β' ανάθεσης (Τεχνικό / Αρχιτεκτονικό / Γραμμικό Σχέδιο), συμβουλευόμαστε παράλληλα το βιβλίο του μαθητή και του καθηγητή και προτείνουμε στόχους και ύλη χωρίς πολλές και δεσμευτικές λεπτομέρειες, χωρισμένα σε τετράμηνα.

Για πιο λεπτομερή και διεξοδικό προγραμματισμό για την εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργία του μαθήματος ο κάθε διδάσκων καθορίζει ωριαία σχέδια μαθήματος.

ΑΡΧΕΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Β' Τάξης Γενικού Λυκείου Θεωρητικής Κατεύθυνσης

Προτείνουμε να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στις παρακάτω διδακτικές ενότητες:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ενότητες 1,2,3,4,5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ενότητες 1,2,4,5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ενότητες 1,3

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ενότητες 1,4

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ενότητες 1,2,3,5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ενότητες 1,2,3,4

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ενότητες 1,3

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ενότητες 1,2,4

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: ενότητες 1,2,4

Αναλυτικές οδηγίες για τη διδασκαλία του βιβλίου περιέχονται στο βιβλίο του καθηγητή, το οποίο είναι αναρτημένο **και** στον ηλεκτρονικό κόμβο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Εκεί αναφέρονται στόχοι, διδακτικές επισημάνσεις, διδακτικά παραδείγματα για κάθε κεφάλαιο και ενότητα του βιβλίου του μαθητή.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ ΘΕΣΜΟΥΣ

Β΄ Τάξης Ενιαίου Λυκείου

Βιβλίο «Εισαγωγή στο Δίκαιο και στους πολιτικούς θεσμούς»

Συγγραφείς: Α. Βαβουγιού κ.ά., έκδοση ΟΕΔΒ 2000

1. ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΚΑΙ ΕΞΕΤΑΣΤΕΑ ΥΛΗ

α. Μέρος πρώτο: Πολιτική επιστήμη και επιστήμη του δικαίου στο σύγχρονο κόσμο, εκτός από τις ενότητες:

I. 2. Η ιστορία της πολιτικής σκέψης και της θεωρίας της πολιτικής, σελ. 15-26.

II. 2. Δίκαιο- ιδέα της δικαιοσύνης, σελ. 35-38.

II. 3. Ιστορική επισκόπηση της επιστήμης του δικαίου, σελ. 37-39.

β. Μέρος δεύτερο: Εισαγωγή στους πολιτικούς θεσμούς του σύγχρονου κράτους, εκτός από τις ενότητες:

III. Διεθνείς πολιτικοί θεσμοί, σελ. 94-108.

γ. Μέρος τρίτο: Εισαγωγή στο δίκαιο,

εκτός από τις ενότητες:

II. Κρατική οργάνωση του νέου Ελληνισμού, σελ. 122-141.

IV. Διοικητικό δίκαιο, σελ. 172-173.

V. 1B. Ειδικές μορφές εμφάνισης του εγκλήματος, σελ. 182-183.

V. 3. Όργανα απονομής δικαιοσύνης, σελ. 185- 190.

VI. 2. Ενοχικές σχέσεις- ενοχικό δίκαιο, σελ. 197-198.

VI. 3. Εμπράγματα σχέσεις- εμπράγατο δίκαιο, σελ. 198-199.

VI. 6. Ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, σελ. 203- 204.

VII. 1. Εμπορικό δίκαιο, σελ. 208-210.

VIII. 2. Εργατικό δίκαιο, σελ. 211- 214.

IX. Ένδικη προστασία των δικαιοϋκόν σχέσεων, σελ. 216- 221.

2. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Τα θέματα πρέπει να διδασκούνται με τρόπο ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι του μαθήματος, δηλαδή η ολόπλευρη ανάπτυξη του μαθητή και ειδικότερα η διαμόρφωση θετικών στάσεων, αξιών και συμπεριφορών. Ιδιαίτερα πρέπει να τονιστεί ότι η μάθηση πρέπει να αντιμετωπιστεί ως μια ενεργητική διαδικασία, η οποία συντελείται μέσα από μια διαρκή αλληλεπίδραση του μαθητή με το κοινωνικό-οικονομικό-πολιτικό-πολιτισμικό του περιβάλλον.

Ο προγραμματισμός της διδασκίας ύλης (ετήσιος, εξαμηνιαίος, εβδομαδιαίος και ωριαίος) είναι απαραίτητος, ώστε, αν χρειασθεί, να γίνουν έγκαιρα οι αναγκαίες προσαρμογές.

Ενδείκνυται να χρησιμοποιηθεί συνδυασμός τεχνικών, όπως η σύντομη εισήγηση, οι ερωτήσεις, η παρώθηση, ο διάλογος, η αντιπαράθεση, η διερεύνηση και η επεξεργασία δεδομένων. Επιπλέον, χρήσιμες δραστηριότητες είναι:

-Η μελέτη πηγών με στόχο την ιστορική και συγκριτική προσέγγιση της γνώσης.

-Η βιωματική προσέγγιση μέσω κατάλληλων ερωτήσεων και δραματοποιημένων διαλόγων.

-Η παρουσίαση επίκαιρων γεγονότων από εφημερίδες, ταινίες, διαδίκτυο κ.τ.λ. και η διοργάνωση ομαδικών συζητήσεων, σχετικών με το περιεχόμενο του μαθήματος.

-Η οργάνωση επισκέψεων σε διάφορους φορείς, όπως η βουλή, τα δικαστήρια, οι Μ.Κ.Ο, τα ΜΜΕ, κ.τ.λ.

-Η πρόσκληση στο σχολείο δημοσίων προσώπων, ειδικών, εκπροσώπων οργανισμών.

-Οι ατομικές και ομαδικές εργασίες των μαθητών και η παρουσίασή τους στην τάξη.

-Η διεξαγωγή μικρής έρευνας με τη χρήση ερωτηματολογίων, συνεντεύξεων, βιβλιογραφίας, κτλ., για τη διερεύνηση ενός ζητήματος τοπικού, εθνικού, ευρωπαϊκού, παγκόσμιου ενδιαφέροντος, η ανάλυση και η διατύπωση προτάσεων για την αντιμετώπισή του.

Επισημαίνεται ότι επιβάλλεται η χρήση των κατάλληλων εποπτικών μέσων διδασκαλίας-εκπαιδευτικής τεχνολογίας (εφημερίδες, διαφάνειες, βιντεοταινίες, διαδίκτυο κτλ.), για την ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος των μαθητών, ώστε η εκπαιδευτική διαδικασία να είναι πιο αποτελεσματική.

Επίσης, επισημαίνεται ότι επιβάλλεται η ολιστική/διαθεματική/διεπιστημονική προσέγγιση.

3. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Σκοπός της αξιολόγησης του μαθητή είναι η ανατροφοδότηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και ο εντοπισμός των ελλείψεων των μαθητών, με στόχο την πρόδο τους και τη βελτίωση της προσφερόμενης εκπαίδευσης.

Ο τρόπος αξιολόγησης των μαθητών εξαρτάται από τους στόχους και το περιεχόμενο του εξεταζόμενου γνωστικού αντικείμενου. Γενικά, πρέπει να χρησιμοποιούνται τόσο οι παραδοσιακοί όσο και οι σύγχρονοι τρόποι αξιολόγησης. Ειδικότερα:

- Η προφορική εξέταση. Γίνεται συνήθως με ερωτήσεις που απαιτούν σύντομη (όχι μονολεκτική) ή ελεύθερη απάντηση.
- Η γραπτή εξέταση. Χρησιμοποιείται σ' αυτήν ποικιλία ερωτήσεων, όπως ελεύθερης ανάπτυξης, επιλογής σωστού-λάθους, αντιστοίχισης, πολλαπλής επιλογής, σύντομης απάντησης, ερμηνείας γραφικών παραστάσεων κτλ. Σημειώνεται ότι οι ερωτήσεις πρέπει να είναι ιεραρχημένες ως προς το βαθμό δυσκολίας.
- Η παρακολούθηση και η συμμετοχή του μαθητή κατά τη διεξαγωγή της διδασκαλίας.
- Οι συνθετικές δημιουργικές εργασίες. Δίνονται εργασίες είτε ατομικές είτε ομαδικές για διάφορα, συνήθως επίκαιρα, κοινωνικο - πολιτικά ζητήματα.
- Ατομικό Δελτίο Εργασιών του μαθητή. Περιλαμβάνει εργασίες και δραστηριότητες του μαθητή.
- Η αυτοαξιολόγηση του μαθητή. Ζητείται από το μαθητή να αξιολογήσει τη συμμετοχή του στο μάθημα, τις εργασίες του, την προφορική ή γραπτή εξέτασή του, με τρόπο αντικειμενικό, χωρίς υποεκτίμηση ή υπερεκτίμηση.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Από το επόμενο σχολικό έτος (2009-10) προβλέπεται νέο διδακτικό βιβλίο. Το νέο βιβλίο βρίσκεται αναρτημένο στην ιστοσελίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (pi-schools.gr) και μπορείτε να το χρησιμοποιείτε ως βοηθητικό υλικό.

**Διδασκαλία του μαθήματος επιλογής
«ΑΡΧΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ»
στη Β΄ τάξη του Γενικού Λυκείου.**

Γενικά

Η εκπαίδευση για γνώση/ενημέρωση, ανάπτυξη μεταγνωστικών δεξιοτήτων, αλλαγή στάσεων και συμπεριφορών των μαθητών/τριών για την προστασία του περιβάλλοντος είναι επιτακτική εξαιτίας της όξυνσης των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Η ανάγκη ανάπτυξης της Περιβαλλοντικής παιδείας «μεταφράστηκε» στα εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελλάδας ως εκπαίδευση των μαθητών/τριών αφενός με την προαιρετική συμμετοχή τους σε προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Ν. 1892/90, αρθ.111) και τη διάχυση εννοιών και φαινομένων του περιβάλλοντος στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών όλων των μαθημάτων και αφετέρου με την επιλογή από τους μαθητές/τριες της Β΄ Τάξης του Γενικού Λυκείου ενός μαθήματος με τίτλο «Αρχές Περιβαλλοντικών Επιστημών».

Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία (Sterling 1992, Robottom, 1987, Disinger 1983, Huckle 1983), η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (Environmental Education) προήλθε από τις Περιβαλλοντικές Επιστήμες (Environmental Science) για την ευαισθητοποίηση και κυρίως δραστηριοποίηση των

μαθητών/τριών σε θέματα περιβάλλοντος, γεγονός που δεν επιτυγχάνεται από την κερματισμένη και αποσπασματικά προσφερόμενη γνώση των άλλων γνωστικών αντικειμένων. Επιπλέον στο ψήφισμα και στην τελική Έκθεση των υπουργών Παιδείας των χωρών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάπτυξη δράσης και προώθησης της Π.Ε. αναγράφεται:

«Η σημασία της εκπαίδευσης στην ανάπτυξη της περιβαλλοντικής συνείδησης είναι προφανής και για το λόγο αυτό η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των σχολικών προγραμμάτων ήδη από την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Τα δε περιβαλλοντικά θέματα πρέπει να περιλαμβάνονται στη διδακτέα ύλη ως μάθημα επιλογής έως το 2000 το αργότερο και να εξετάζονται». Επιπλέον, είναι καταγεγραμμένο ότι ο δείκτης ποιότητας μιας κοινωνίας με παιδεία είναι το Περιβάλλον.

Προγραμματισμός της διδακτέας ύλης

Το διδακτικό εγχειρίδιο του εν λόγω μαθήματος, αποτελείται από ένα Προλογικό Σημείωμα, από ένα Εισαγωγικό Κεφάλαιο και από άλλα οκτώ(8) κεφάλαια και εκτείνεται σε 268 σελίδες. Επειδή ο όγκος της διδακτέας ύλης είναι μεγάλος και αρκετά από τα περιεχόμενα έχουν διδαχθεί σε μαθήματα άλλων τάξεων, προτείνονται τα παρακάτω:

Α/α	Κεφάλαιο	Τίτλος Κεφαλαίου	Ενδεικτικές προτάσεις
1.	Εισαγωγικό Κεφάλαιο	Η Περιβαλλοντική Επιστήμη	Συνοπτικά
2.	Πρώτο Κεφάλαιο	Βασικές Έννοιες και Αρχές της Περιβαλλοντικής Επιστήμης	Συνοπτικά
3.	Δεύτερο Κεφάλαιο	Δομή, Οργάνωση και Λειτουργία των Οικοσυστημάτων	Συνοπτικά
4.	Τρίτο Κεφάλαιο	Άνθρωπος και Οικοσυστήματα	Όλο με έμφαση στην ενότητα 3.2
5.	Τέταρτο Κεφάλαιο	Άνθρωπος και Δομημένο Περιβάλλον	Όλο με έμφαση στις ενότητες 4.3, 4.4 και 4.6
6.	Πέμπτο Κεφάλαιο	Ανθρώπινες παρεμβάσεις στο Περιβάλλον	Όλο το εν λόγω κεφάλαιο προσφέρεται για ατομικές και ομαδικές εργασίες σε τοπικό επίπεδο

7.	Έκτο Κεφάλαιο	Η οικολογική κρίση και τα μηνύματά της	Όλο με έμφαση στην ενότητα 6.5
8.	Έβδομο Κεφάλαιο	Ήπιες μορφές ενέργειας	Όλο
9.	Όγδοο Κεφάλαιο	Περιβάλλον, Ανάπτυξη και Ποιότητα Ζωής	Όλο

Οδηγίες για τη διδασκαλία και Αξιολόγηση των μαθητών/τριών

Η διδασκαλία του εν λόγω μαθήματος Γενικής Παιδείας εστιάζεται στην διεπιστημονική και διαθεματική προσέγγιση των περιβαλλοντικών ζητημάτων και προβλημάτων και στην καλλιέργεια της περιβαλλοντικής συνείδησης των μαθητών/τριών. Για το λόγο αυτό η μέθοδος διδασκαλίας δεν θα πρέπει να είναι μετωπική αλλά να προωθεί ομαδοσυνεργατικές διαδικασίες και να εμπλουτίζεται με καινοτόμους μεθόδους διδασκαλίας και μάθησης. Οι ομαδο-συνεργατικές διαδικασίες ενθαρρύνουν την ενεργή συμμετοχή των μαθητών/τριών, τη δημιουργική δράση και τον πειραματισμό, την ικανότητα για συζήτηση, τον προβληματισμό και την καλλιέργεια της ελεύθερης δημιουργικής σκέψης και έκφρασής τους.

Οι πλέον χαρακτηριστικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις είναι το Σχέδιο Εργασίας και η Επίλυση Προβλήματος. Παράλληλα χρησιμοποιούνται και άλλες ειδικότερες διδακτικές στρατηγικές όπως η μελέτη πεδίου, η ανίχνευση και τροποποίηση των εναλλακτικών ιδεών των μαθητών/τριών, η μέθοδος έρευνας με υποβολή ερωτήσεων, η πειραματική μέθοδος, η ανάλυση και μελέτη μιας χαρακτηριστικής περίπτωσης, τα παιχνίδια προσομοίωσης, η πνευματική διέγερση, η αντιπαράθεση απόψεων, το παιχνίδι ρόλων, η δραματοποίηση και η κατασκευή εννοιολογικού χάρτη/χάρτη ιδεών.

Σε ό,τι αφορά την Αξιολόγηση προτείνεται, εκτός από τις γραπτές δοκιμασίες, η ανάθεση ατομικών ή ομαδικών εργασιών σε μαθητές/τριες με θέματα που υπάρχουν στο τέλος κάθε κεφαλαίου ή σε θέματα που θα προταθούν από τους εκπαιδευτικούς και θα ανατεθούν στους μαθητές/τριες ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους. Η εργασία θα παρουσιάζεται στην τάξη και θα βαθμολογείται.

Σημείωση

Καθώς το εν λόγω εγχειρίδιο εκπονήθηκε παλαιότερα, και μέχρι την επόμενη αναμόρφωση των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών του Γενικού Λυκείου, κατά την οποία το εν λόγω μάθημα θα εστιάζεται στις Αρχές της Αειφορίας, κρίνεται αναγκαίο να επισημανθούν τα παρακάτω :

- Τα μεταλλεία του Λαυρίου δε λειτουργούν.
- Οι υπηρεσίες του ΠΕΡΓΑ έχουν αντικατασταθεί από τη Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος του ΥΠΕΧΩΔΕ.

- Οι συγκεντρώσεις των ρύπων σε ορισμένες περιοχές παρουσιάζουν μείωση λόγω των αυτοκινήτων νέας τεχνολογίας και της διάνοιξης νέων αυτοκινητοδρόμων.
- Η διαχείριση των αποβλήτων παραμένει σοβαρό περιβαλλοντικό ζήτημα.
- Η ερημοποίηση και η διάβρωση των εδαφών, η λειψυδρία και η καταλληλότητα πόσιμου νερού είναι τα πλέον χαρακτηριστικά περιβαλλοντικά ζητήματα.
- Οι κλιματικές αλλαγές λόγω της έξαρσης του φαινομένου του θερμοκηπίου εκδηλώνονται με την αύξηση της μέσης θερμοκρασίας του πλανήτη και με ακραία καιρικά φαινόμενα.

ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Με δεδομένο το ότι μέχρι σήμερα δεν υπάρχουν βιβλία Φ.Α. στο Λύκειο παρά μόνο Οδηγός Α.Π. (οδηγός εφαρμογής στη διδασκαλία) έκδοση του 1990 και πιθανόν να μην υπάρχει στα σχολεία, παρακάτω δίνονται συνοπτικά κάποιες οδηγίες που αφορούν στο μάθημα.

ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

1. Οι μαθητές κάθε τάξης του Λυκείου επιλέγουν ένα άθλημα ή μια κινητική δραστηριότητα της αρεσκείας τους, στα οποία θα επιδίδονται σε ένα ή περισσότερα τρίμηνα.
2. Οι μαθητές που θα επιλέξουν το ίδιο άθλημα ή την ίδια κινητική δραστηριότητα θα ενταχθούν σε μία ομάδα. Οι ομάδες που θα δημιουργηθούν - η καθεμιά με διαφορετικό άθλημα - δεν πρέπει να είναι περισσότερες από τέσσερις (4), για να είναι όσο το δυνατόν αποδοτικότερη η διδασκαλία και η εποπτεία από τους καθηγητές.
3. Σε περίπτωση που μεγάλος αριθμός μαθητών επιλέξει το ίδιο άθλημα χωρίς να επαρκούν οι εγκαταστάσεις, προτεραιότητα έχουν στο πρώτο τρίμηνο οι μαθητές εκείνοι που θα εκπροσωπήσουν το τμήμα, την τάξη και το σχολείο στο άθλημα αυτό κατά το εσωτερικό διασχολικό πρωτάθλημα.
  - α) Ασκήσεις φυσικής κατάστασης (δρομικές, αλτικές, δυναμικές, διατατικές κ.ά.), που αποβλέπουν κυρίως στον περιορισμό της υποκινητικότητας των μαθητών.
  - β) Τεχνική και τακτική ενός αθλήματος (κάθε ομάδα ασκείται σε διαφορετικό άθλημα επιλογής).
  - γ) Εμπέδωση με αγώνες

ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΥΛΗ ΚΑΤΑ ΤΑΞΕΙΣ

Πρέπει να σημειωθεί ότι στο Λύκειο έχουμε, κατά κανόνα, εφαρμογή διδαγμένων ήδη θεμάτων από το Γυμνάσιο και όχι διδασκαλία νέων θεμάτων, με την τυπική έννοια της διδασκαλίας, γιατί προέχει ο βιωματικός στόχος (δημιουργία κινητικών συνηθειών) και όχι ο γνωστικός (απόκτηση πολλών και ποικίλων κινητικών γνώσεων), που προέχει στο Γυμνάσιο.

Τα αθλήματα και οι κινητικές δραστηριότητες που μπορούν να επιλέξουν οι μαθητές σε κάθε τάξη και τρίμηνο - εφόσον υπάρχουν οι προϋποθέσεις χώρου, εγκαταστάσεων, οργάνων κ.τ.λ.- και που αποτελούν τη διδακτέα-εφαρμοστέα ύλη και των τριών τάξεων του Λυκείου, είναι τα παρακάτω:

Βόλεϊ, μπάσκετ, χάντμπολ, ποδόσφαιρο, στίβος, γυμναστική (ενόργανη, ρυθμική, αερόμπικ κ.ά.), **χοροί κ.ά.** Είναι δυνατόν να περιληφθούν στον ετήσιο προγραμματισμό και άλλα αθλήματα και κινητικές δραστηριότητες π.χ.: άρση βαρών, πάλη, επιτραπέζια αντισφαίριση, κολύμβηση, σκι κ.ά., εφόσον υπάρχουν μαθητές που ενδιαφέρονται για την οργάνωση του μαθήματος.

Άλλα αθλήματα

Δύο, τρία βασικά θέματα από τα αθλήματα τα οποία, παρόλο που δεν περιλαμβάνονται στο αναλυτικό πρόγραμμα, είτε διδάχτηκαν στο σχολείο είτε επιδίδονται σε αυτά (εξωσχολικά) οι μαθητές.

Διευκρινιστική σημείωση

α) Οι μαθητές που διάλεξαν ένα κινητικό αντικείμενο σε κάποιο τρίμηνο, αλλά λόγω μεγάλης συμμετοχής δεν περιλήφθηκαν στην αντίστοιχη ομάδα, είναι δυνατόν, εφόσον και οι ίδιοι το θέλουν, να εξεταστούν στο αντικείμενο που διάλεξαν αρχικά και όχι σε αυτό που αναγκαστικά παρακολούθησαν κατά τη διάρκεια του τριμήνου.

β) Κατά την εξέταση βασικό κριτήριο πρέπει να αποτελεί η ευχέρεια και η επιδεξιότητα με την οποία εκτελείται η άσκηση και όχι το αποτέλεσμα (π.χ. το αν μπει ή όχι το καλάθι).

γ) Στη διδασκαλία και εφαρμογή της διδακτέας ύλης πρέπει να προηγούνται τα εξεταστέα θέματα, στα οποία και θα δίνεται κάποια έμφαση. Ακόμα πρέπει αυτά να γίνονται γνωστά εκ των προτέρων, ώστε οι μαθητές να προετοιμάζονται ανάλογα, τόσο κατά τη διάρκεια του μαθήματος Φ.Α. όσο και στις ελεύθερες ώρες τους

Στο Λύκειο, η βαθμολογία θα διαμορφώνεται κατά 50% από τα εξεταστέα αντικείμενα της κινητικής δραστηριότητας που διάλεξαν οι μαθητές και κατά 50% από τα άλλα εξωγυμναστικά στοιχεία (παρουσίες, προσπάθεια, ενδιαφέρον κ.ά.).

Λύκειο:

1. Αντικείμενα επιλογής	50% με άριστα 10 βαθμοί
3. Παρουσίες, προσπάθεια, ενδιαφέρον:	50% με άριστα 10 βαθμοί
Σύνολο	100% με άριστα 20 βαθμοί

ΑΡΧΕΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ (Μάθημα Επιλογής Γ' τάξης)

1. Η ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ

Η λογιστική είναι μια επιστήμη, η οποία ύστερα από πολλές θεωρητικές συζητήσεις στο τέλος του 19ου αιώνα εντάχθηκε στο ευρύτερο πλαίσιο του Οικονομικού Λογισμού. Η Λογιστική παρέχει στις

οικονομικές μονάδες την «πληροφοριακή θωράκιση» που τις βοηθά στην επίτευξη κατά τον καλύτερο τρόπο του στόχου τους.

Για τη διδασκαλία της Λογιστικής απαιτείται συνδυασμός της επαγωγικής και της παραγωγικής μεθόδου, δηλαδή σύνθεση του όλου από το μέρος, όπως, π.χ., του ισολογισμού από τους λογαριασμούς, καθώς και ανάλυση σε μέρη από το σύνολο, όπως π.χ. ο εντοπισμός κάποιου λογαριασμού ή κάποιου συνδυασμού λογαριασμών από τον ισολογισμό.

Στη Λογιστική η βαθμιαία ανάπτυξη των εννοιών μπορεί να πραγματοποιηθεί αμφίδρομα. Για παράδειγμα, έχει επικρατήσει πρώτα να διδάσκουμε την έννοια, τη δομή και τη σημασία του ισολογισμού, να τεκμηριώνουμε τη θεμελιώδη ισότητα της διπλογραφίας $E=ΠΠ+ΚΠ$ και μετά να προχωρούμε στην έννοια των λογαριασμών και στην ανάλυση των λογιστικών γεγονότων. Μετά λοιπόν την ανάλυση και την κατηγοριοποίηση, καθώς και την καταγραφή των λογιστικών γεγονότων σ' αυτούς επανερχόμαστε στον τρόπο σύνταξης των ισολογισμών.

Ο διδάσκων προτείνεται να χρησιμοποιεί παραδείγματα από την καθημερινότητα και να πείθει ότι το μάθημα είναι εύκολο και ιδιαίτερα χρήσιμο στην καθημερινή του ζωή.

2. ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ «ΑΡΧΕΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ» ΚΑΙ Η ΔΟΜΗ ΤΟΥ

Το βιβλίο «Αρχές Λογιστικής» των Κοντάκου Α. χωρίζεται σε δυο μέρη.

• **Στο πρώτο μέρος** (στα 6 πρώτα κεφάλαια) δίνονται προοδευτικά οι βασικές έννοιες:

- I. Περιουσία, διακρίσεις και υποδιακρίσεις της.
- II. Προσδιορισμός της οικονομικής κατάστασης της επιχείρησης (απογραφή και ισολογισμός).
- III. Μεταβολές των περιουσιακών στοιχείων, παρακολούθηση των μεταβολών (διαδοχικοί ισολογισμοί, λογαριασμοί), προσδιορισμός του αποτελέσματος που προέκυψε.
- IV. Διπλογραφική μέθοδος, καταγραφή των λογιστικών γεγονότων στο ημερολόγιο και καταχώριση των μεταβολών που επέρχονται απ' αυτά στους λογαριασμούς του Γενικού Καθολικού. Ανάλυση των λογιστικών γεγονότων. Ισοζύγια λογαριασμών Γενικού Καθολικού.
- V. Παραπέρα ανάλυση του μοναδικού λογαριασμού «Κεφάλαιο» και προσδιορισμός του αποτελέσματος με το λογαριασμό «Αποτελέσματα Χρήσης».
- VI. Διάκριση των λογαριασμών κατά μέγεθος, λογιστικός χειρισμός τους και ισοζύγια λογαριασμών αναλυτικών καθολικών.

Τα περιουσιακά στοιχεία και οι λογαριασμοί τους, καθώς επίσης και η διάρθρωση της περιουσίας, δίνονται σύμφωνα με το Ε.Γ.Λ.Σ., σε μεγάλο βαθμό από την αρχή.

Στο Κεφ. 5 δίνεται ένα ολοκληρωμένο λογιστικό κύκλωμα (άνοιγμα βιβλίων μιας χρήσης, παρακολούθηση των λογιστικών γεγονότων, προσδιορισμός του αποτελέσματος, σύνταξη του ισολογισμού, κλείσιμο των βιβλίων). Ήδη στο Κεφ. 3 κατά την εφαρμογή της τήρησης των λογαριασμών έχει λειτουργήσει ένα απλό λογιστικό κύκλωμα.

• **Στο δεύτερο μέρος** δίνονται:

A. Η ανάλυση των λογαριασμών ως προς το περιεχόμενο τους.

Μεταξύ άλλων, στο μέρος αυτό γίνεται ο λογιστικός χειρισμός:

ι) Των αποθεμάτων υλικών αγαθών, όπως των εμπορευμάτων, των πρώτων και βοηθητικών υλών κ.τ.λ. με τη λειτουργία των λογαριασμών αξιών (ομάδα 2 του Ε.Γ.Λ.Σ. για τα αποθέματα, αρχικά και τελικά, καθώς και τις αγορές κατά τη διάρκεια της χρήσης μαζί με τις επιστροφές-εκπτώσεις αγορών).

ιι) Των λογαριασμών εσόδων (λογαριασμοί 70-73 του Ε.Γ.Λ.Σ. για τις πωλήσεις, επιστροφές-εκπτώσεις πωλήσεων).

ιιι) Των λογαριασμών εκμετάλλευσης, όπου μεταφέρονται τα αρχικά αποθέματα, οι καθαρές αγορές χρήσης, οι καθαρές πωλήσεις χρήσεις και εμφανίζονται τα τελικά αποθέματα.

Β. Τα λογιστικά βιβλία και στοιχεία.

Γ. Τα λογιστικά σφάλματα.

Δ. Οι λογιστικές εργασίες τέλους χρήσης.

Ε. Οι βασικοί σκοποί και η διάρθρωση του Ε.Γ.Λ.Σ.

3. ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

«ΑΡΧΕΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Είναι απαραίτητο να κατανοήσουν οι μαθητές τα χαρακτηριστικά στοιχεία της επιχείρησης, επειδή από αυτό εξαρτάται η κατανόηση του ρόλου του επιχειρηματία. Είναι αναγκαίο να καταλάβουν οι μαθητές ότι, όταν η επιχείρηση πραγματοποιεί κέρδος, αυτό το οφείλει στο φορέα της ενώ, όταν προκύπτει ζημιά, μειώνεται η υποχρέωση της προς το φορέα. Σ' αυτό το σημείο σχηματίζει ο μαθητής εικόνα για την περιουσία της επιχείρησης. Είναι απαραίτητο λοιπόν να κατανοήσουν οι μαθητές πού ανήκουν τα περιουσιακά στοιχεία που κατέχει η επιχείρηση, ποιες μπορεί να είναι οι απαιτήσεις της και ποιες οι υποχρεώσεις της προς τρίτους και προς το φορέα της.

Πρέπει να καταλάβουν οι μαθητές την ισότητα του Ενεργητικού και του Παθητικού (παράδειγμα παραγρ. 1.3.2). Οι διακρίσεις του Ενεργητικού και του Παθητικού έχουν στόχο να γνωρίζουν καλύτερα τη βασική ενότητα για την περιουσία και τις διακρίσεις της γι'αυτό προτείνεται να γίνουν οι απαραίτητες εφαρμογές από τον καθηγητή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η απογραφή συμβάλλει στην εμπέδωση των διακρίσεων και των υποδιακρίσεων. Προτείνονται μία ή δύο απλές εφαρμογές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Οι μετασχηματισμοί των περιουσιακών στοιχείων αποτελούν βασική ενότητα του μαθήματος και γι' αυτό προτείνεται να αφιερωθεί αρκετός χρόνος. Άξονας αναφοράς είναι η γνωστή ισότητα $E=ΠΠ + ΚΠ$, με την οποία επαληθεύονται οι απλοί μετασχηματισμοί. Διευκρινίζεται ότι απλοί μετασχηματισμοί δεν μπορούν να υπάρχουν, εάν μετά το λογιστικό γεγονός που τους προκάλεσε δεν εξακολουθεί να ισχύει η παραπάνω σχέση (+Εν. δε γίνεται με -ΠΠ ή -ΚΠ).

Οι διαδοχικοί ισολογισμοί χρησιμεύουν για τη διαπίστωση των μεταβολών των περιουσιακών στοιχείων που επέρχονται ύστερα από κάθε λογιστικό γεγονός. Με τα ίδια δεδομένα προτείνεται να γίνεται και ο προσδιορισμός του αποτελέσματος (ως διαφοράς τελικής και αρχικής ΚΠ).

Κλειδί για τη λειτουργία των λογαριασμών είναι οι κανόνες λειτουργίας τους και το δεδομένο ότι η δημιουργία ενός περιουσιακού στοιχείου είναι αύξηση του (από το μηδέν). Από τον ισολογισμό, στον οποίο εμφανίζονται περιληπτικά τα περιουσιακά στοιχεία σε μια δεδομένη στιγμή, προκύπτει η αναγκαιότητα να ανοιχθούν λογαριασμοί για την παρακολούθηση των μεταβολών των περιουσιακών στοιχείων. Με βάση αυτά ο μαθητής εύκολα, σύμφωνα με τους κανόνες λειτουργίας των λογαριασμών, ανοίγει τους λογαριασμούς του Ενεργητικού με χρέωση και του Παθητικού με πίστωση και είναι σε θέση να τους λειτουργήσει στη συνέχεια.

Κατά την εφαρμογή της τήρησης των λογαριασμών λειτουργεί το πρώτο απλό λογιστικό κύκλωμα (Άνοιγμα λογαριασμών από τον ισολογισμό, παρακολούθηση των μεταβολών που επέρχονται από τα λογιστικά γεγονότα με τους λογαριασμούς, προσδιορισμός του αποτελέσματος που προέκυψε στη διάρκεια της περιόδου ως διαφοράς της τελικής και της αρχικής ΚΠ, σύνταξη του ισολογισμού στο τέλος της περιόδου από τα υπόλοιπα των λογαριασμών, με την προϋπόθεση ότι αυτά συμφωνούν με την απογραφή).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Το Ημερολόγιο να διδάσκεται συγχρόνως με το Γενικό Καθολικό (ένας ή δύο λογαριασμοί μπορούν να τηρηθούν με πλήρη μορφή, ενώ οι υπόλοιποι να είναι σε σχήμα T, για να είναι πιο άνετο το μάθημα). Προτείνεται να ακολουθήσει η σύνταξη του Ισοζυγίου των λογαριασμών του Γενικού Καθολικού, προκειμένου να διαπιστωθεί η συμφωνία Ημερολογίου και λογαριασμών του Γενικού Καθολικού. Τρία ή τέσσερα λογιστικά γεγονότα είναι αρκετά στο πλαίσιο δύο διδακτικών ωρών για τα παραπάνω, όπως η παρακάτω εφαρμογή.

«Στην ατομική επιχείρηση του Α. Ανδρέου ο ισολογισμός της στις 31-12-1998 έχει ως εξής:

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ 31-12-1998

_____ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ _____	ΠΑΘΗΤΙΚΟ _____
Εμπορεύματα 20000	I Κεφάλαιο 30000
Ταμείο 10000	_____ -
30000	30000

Στη νέα χρήση γίνονται στην επιχείρηση τα παρακάτω λογιστικά γεγονότα:

Στις 2-1-1999: Αγορά εμπορευμάτων από τον Δ. Δημητρίου (τιμολόγιο του Νο 3/2-1-1999) αξίας 5000 ευρώ με πίστωση.

Στις 3-1-1999: Πληρωμή του ενοικίου 1500 ευρώ (Απ. Πληρ. Νο 1/3-1-1999).

Στις 5-1-1999: Πώληση εμπορευμάτων (τιμολόγιο μας Νο 1/5-1-1999) στο Β. Βασιλείου, αξίας (κόστους) 2500 ευρώ αντί 4000 ευρώ τα μισά με μετρητά (Απόδ. Εισπρ. Νο 1/5-1-1999) και τα άλλα μισά με πίστωση.

Να καταχωρίσετε τον αρχικό ισολογισμό και τα παραπάνω λογιστικά γεγονότα στο Ημερολόγιο, να ενημερώσετε από το ημερολόγιο τους λογαριασμούς του Γενικού Καθολικού, να συντάξετε το

ισοζύγιο των λογαριασμών του Γενικού Καθολικού και να προβείτε στον έλεγχο των απαραίτητων αριθμητικών συμφωνιών».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Οι εφαρμογές να είναι σύντομες, για να μπορούν να γίνουν και οι καταστάσεις συμφωνίας των αναλυτικών καθολικών.

4. ΘΕΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ.

Η Λογιστική παρέχει τη δυνατότητα να εξετάσουμε τους μαθητές σε μεγάλο μέρος της ύλης με ασκήσεις. Προτείνεται οι ασκήσεις να καλύπτουν ένα ολοκληρωμένο κύκλωμα λογιστικών εργασιών με κλιμάκωση στο βαθμό δυσκολίας, η οποία θα επιτρέπει την αξιολόγηση του μαθητή από το διδάσκοντα, καθώς και την αξιολόγηση του βαθμού κατανόησης του μαθήματος από αυτόν. Τα θέματα προτείνεται να είναι απλά και σαφή. Το ίδιο και οι εργασίες.

Οι διδάσκοντες να ενημερωθούν ενυπόγραφα.

**Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ